

A. HOLKAMP

DE FINANCIËLE POSITIE
VAN DE
TUINBOUWBEDRIJVEN
IN HET
ZUIDHOLLANDS GLASDISTRICT

L6
8A

STUDIES
No. 8

NOVEMBER 1963

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

CONRADKADE 175 · 'S-GRAVENHAGE · TEL. 61.41.61

Publikatie toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding

INHOUD

	<i>Woord vooraf</i>	<i>Blz.</i>
HOOFDSTUK I	<i>Doel en werkwijze</i>	9
	§ 1. Het begrip „financiële positie”	9
	§ 2. De methode van onderzoek	10
	§ 3. De representativiteit van de steekproef	12
	§ 4. De groepering van de bedrijven	13
HOOFDSTUK II	<i>De structuur van de bedrijven per 1 januari 1959</i>	14
	§ 1. Het grondgebruik	14
	§ 2. De arbeidsbezetting	15
	§ 3. De ouderdom van de inventaris	15
HOOFDSTUK III	<i>De balans per 1 januari 1959</i>	18
	§ 1. Aantal bedrijven per onderscheiden groep	18
	§ 2. Totale waarde van de activa	18
	§ 3. Structuur van de activa	19
	§ 4. Structuur van de passiva	21
HOOFDSTUK IV	<i>De financiële positie per 1 januari 1959</i>	23
	§ 1. De liquiditeit op lange termijn	23
	§ 2. De weerstandskracht tegen gevaren van illiquiditeit	24
	§ 3. Weerstandskracht en rentabiliteit	27
	§ 4. Factoren welke de liquiditeit beïnvloeden	29
	§ 5. De liquiditeit op korte termijn	30
HOOFDSTUK V	<i>De ontwikkeling van de financiële positie in 1959 en 1960</i>	32
	§ 1. Algemeen	32
	§ 2. De investeringen	33
	§ 3. De financiële mutaties	34
	§ 4. De ontwikkeling van het vreemde vermogen	38
	§ 5. De ontwikkeling van de financiële positie	39
SAMENVATTING	§ 1. Algemeen	45
	§ 2. De balans	45
	§ 3. Liquiditeit en weerstandskracht	46
	§ 4. Weerstandskracht en rentabiliteit	48
	§ 5. De ontwikkeling van de liquiditeit	48
	§ 6. Slotbeschouwing	49
	<i>Bijlagen</i>	51

LIJST VAN TABELLEN, GRAFIEKEN EN BIJLAGEN

Tabellen	Blz.
1 Grondgebruik per 1 januari 1959	14
2 Structuur van de arbeidsbezetting per 1 januari 1959	16
3 Ouderdom van de inventaris per 1 januari 1959	16
4 Verdeling van de onderzochte bedrijven naar ouderdoms- en liquiditeits- klasse	18
5 De waarde van de activa per 1 januari 1959	19
6 De structuur van de activa	20
7 Vreemd vermogen in procenten van het balanstotaal	21
8 Vreemd vermogen per categorie van kredietverstrekkers	22
9 De liquiditeit per 1 januari 1959	23
10 Weerstandskracht en rentabiliteit	25
11 De weerstandskracht indien familieleningen als eigen vermogen worden beschouwd	26
12 Familieleningen per weerstandsklasse	26
13 Verliesgevende bedrijven en weerstandskracht	27
14 Winstgevende bedrijven en weerstandskracht	28
15 De liquiditeit op korte termijn	30
16 Oppervlakte glas in ha in de provincie Zuidholland	32
17 De structuur van de mutaties in de middelen en de bruto-investeringen in de jaren 1959 en 1960 in vergelijking met de jaren 1955 t/m 1958 . .	33
18 Investeringen en financiële mutaties in 1959 en 1960 (indeling der bedrij- ven naar rentabiliteitsklasse)	35
19 De ontwikkeling van het opgenomen krediet in 1959 en 1960	40
20 De ontwikkeling van de liquiditeit in de jaren 1959 en 1960	43
Grafieken	
1 Financiële mutaties en bruto-investeringen in de jaren 1955 t/m 1958 en 1959 t/m 1960 gemiddeld per jaar per bedrijf	36, 37
Bijlagen	
A Toelichting op de toegepaste methode	51
I Benadering van de liquiditeit per 1 januari 1959	51
II Benadering van de ontwikkeling van de liquiditeit gedurende enkele jaren voor en na de peildatum van 1 januari 1959	55
B Begripsomschrijving	59
C Het Westland	
1. Grondgebruik en arbeidsbezetting gemiddeld per bedrijf in 1959 . .	64
2. Balans per 1 januari 1959 gemiddeld per bedrijf	66

Blz.

3. De structuur van de balans per 1 januari 1959	67
4a. De structuur van het vreemde vermogen	68
4b. De frequentie van het gebruik van krediet	68
5. Kengetallen voor de beoordeling van de financiële positie	69
6. Spreiding van de liquiditeit per subgroep	70
7. De spreiding van de weerstandskracht (grafiek)	71

D De Kring

1. Grondgebruik en arbeidsbezetting gemiddeld per bedrijf in 1959 .	72, 73
2. Balans per 1 januari 1959 gemiddeld per bedrijf	74
3. De structuur van de balans per 1 januari 1959	75
4a. De structuur van het vreemde vermogen	76
4b. De frequentie van het gebruik van krediet	76
5. Kengetallen voor de beoordeling van de financiële positie	77
6. Spreiding van de liquiditeit per subgroep	78
7. De spreiding van de weerstandskracht (grafiek)	80, 81

WOORD VOORAF

Sinds 1948 geeft het Landbouw-Economisch Instituut jaarlijks een overzicht van de bedrijfsuitkomsten in de belangrijkste tuinbouwgebieden van Nederland. Gebleken is, dat men daarnaast meer en meer behoefte krijgt aan een inzicht in de financiering van de bedrijven in de betrokken gebieden. Het per ondernemer geïnvesteerde vermogen neemt sterk toe als gevolg van de substitutie van arbeid door kapitaal en door vergroting van de bedrijfsomvang. Vele tuinders zijn genoodzaakt deze stijging van de vermogensbehoefte in ruime mate met vreemd vermogen te financieren. De grote investeringen en de daarmee gepaard gaande kredietaantrekking zijn niet zonder gevaar voor de liquiditeitspositie, in het bijzonder indien de aan de investering ten grondslag liggende winstverwachtingen niet worden vervuld.

Van overheidszijde is in een schrijven van 16 mei 1955 uiting gegeven aan de behoefte aan inzicht in de financiële positie van de tuinbouw. Nadat op 20 tuinbouwbedrijven een proefonderzoek was ingesteld, is achtereenvolgens de positie van de tuinbouw in Aalsmeer, de Bloembollenstreek, de Langedijk en het Grootslag aan een onderzoek onderworpen.

Ten einde te voldoen aan de groeiende behoefte aan inzicht in de financiële ontwikkeling van de tuinbouw dat niet slechts bij de beleidsorganen maar ook bij ondernemers, kredietgevers en andere geïnteresseerden aanwezig blijkt, is besloten aan de financiële positie van de belangrijkste produktiegebieden continu aandacht te schenken.

Deze studie betreffende het Zuidhollands Glasdistrict is de eerste in een serie die de belangrijkste produktiegebieden zal omvatten.

Het onderzoek is verricht op de afdeling Tuinbouw door A. Holkamp met medewerking van J. Kuyvenhoven en L. van Noort. De normen die bij deze studie voor de toetsing van de financiële positie zijn gebruikt, zijn het resultaat van een onderzoek verricht door C. Bos.

De adj.-directeur,
DR. A. MARIS

's-Gravenhage, augustus 1963

HOOFDSTUK I

DOEL EN WERKWIJZE

§ 1. HET BEGRIIP „FINANCIËLE POSITIE”

De financiële positie van een bedrijf kan worden gezien vanuit de gezichtspunten winstgevendheid, solvabiliteit en liquiditeit. Gegevens over de winstgevendheid van de tuinbouw worden verkregen door middel van het rentabiliteitsonderzoek van het L.E.I. Het onderwerp van deze studie betreft in de eerste plaats de liquiditeit van het tuinbouwbedrijf, d.i. het vermogen om de betalingen die in het raam van de continuïteit van het bedrijf moeten worden verricht, steeds op tijd te voldoen. Aan de solvabiliteit * is minder aandacht besteed, omdat de positie hierbij wordt vergeleken met de uiterste situatie waarin een bedrijf financieel kan verkeren, t.w. de toestand van liquidatie van het bedrijf ten gevolge van het onvermogen om de schulden te betalen. De financiering van het bedrijf dient echter, terwille van de continuïteit, zodanig te zijn dat voorkomen wordt dat de normale voortgang van het productieproces door betalingsmoeilijkheden wordt gestoord. Dit laatste houdt in, dat de voorraad liquide middelen steeds voldoende groot moet zijn om de vorderingen van de leveranciers van goederen en diensten op tijd te kunnen honoreren.

Aan deze liquiditeitseis voor de lange termijn kan worden voldaan, indien het bedrijf wordt gefinancierd met een zeker minimum aan vermogen waarover permanent kan worden beschikt. Dit betreft in hoofdzaak het eigen vermogen van de ondernemer. Hoe groot het minimum aan eigen vermogen zal dienen te zijn hangt af van de omvang van het bedrijf, de bedrijfsstructuur, de mogelijkheden van krediet aantrekking en de voorwaarden waaronder deze kredieten worden verkregen. De rentabiliteit vormt eveneens een belangrijke factor voor de bepaling van dit minimum. De besparingen * of ontsparingen * die daaruit resulteren kunnen de liquiditeitspositie verbeteren, resp. verslechteren. Worden besparingen aangewend voor het financieren van uitbreiding van de bestaande capaciteit, dan wordt deze positie ongunstig beïnvloed. Door de vergroting van de capaciteit wordt de behoefte aan eigen vermogen immers eveneens groter.

Onder invloed van deze factoren is de liquiditeit steeds in meer of minder sterke mate aan verandering onderhevig. Voor een beoordeling

N.B. Voor een toelichting van gebruikte termen raadplege men bijlage B. Termen die in deze lijst zijn toegelicht zijn bij de eerste maal dat zij in die betekenis zijn gebruikt, van een * voorzien.

van de liquiditeitspositie zouden al deze factoren in het onderzoek dienen te worden betrokken. Het behoeft geen betoog dat zulks, door de onvoorzienbaarheid van vele factoren, niet mogelijk was.

Wanneer in dit rapport gesproken wordt van liquiditeit, is hiermede bedoeld de liquiditeit op lange termijn *. Behalve deze „integrale” liquiditeit is ook de liquiditeit over een korter tijdvak (bijv. de periode van een jaar) van belang. Om hierin inzicht te verkrijgen wordt veelal volstaan met een vergelijking van de aanwezige liquiditeiten * – onder aftrek van de schulden op korte termijn en met inachtneming van de beschikbare kredietruimte * – met de betalingen die in de loop van het jaar moeten worden verricht. Deze beschouwing voor de korte termijn zal in principe tegen de achtergrond van de liquiditeit op lange termijn dienen te geschieden. Een gunstige liquiditeit op korte termijn * impliceert nl. geenszins dat de positie ook op lange termijn bevredigend is.

§ 2. DE METHODE VAN ONDERZOEK

In verband met de bovenvermelde onvoorzienbaarheid van vele factoren waarvan bekendheid voor de liquiditeitsbeoordeling noodzakelijk is, kon de vraag in hoeverre een bedrijf *op een bepaald moment* over voldoende eigen vermogen beschikt, slechts worden onderzocht voor het geval dat ten opzichte van dat moment:

1. de bedrijfsomvang in de toekomst geen wijziging ondergaat;
2. er noch gespaard, noch ontspaard wordt.

Op deze basis valt het oordeel voor winstgevende bedrijven die hun besparingen voor versterking van de liquiditeitspositie bestemmen te ongunstig, voor bedrijven met ontsparingen te gunstig uit. Hebben echter uitbreidingsinvesteringen * plaats, dan kan, vooral door de mate waarin deze investeringen met vreemd vermogen * worden gefinancierd, een geheel ander liquiditeitsbeeld ontstaan.

In verband met dit dynamische karakter van de liquiditeit is bij dit onderzoek niet volstaan met een momentopname – per 1 januari 1959 – van de financiële positie, maar is tevens getracht inzicht te verkrijgen in de wijzigingen die zich daarin in enkele jaren voor en na deze peildatum hebben voorgedaan.

Als hulpmiddel bij de analyse van de financiële positie naar het liquiditeitsaspect is het feitelijk in het bedrijf werkzame eigen vermogen in relatie gebracht met het eigen vermogen dat voor de handhaving van de continuïteit * onder bovenvermelde omstandigheden minimaal noodzakelijk is te achten. Het vreemde vermogen dat ten opzichte van de liquiditeit dezelfde functie vervult als het eigen vermogen (zoals leningen van familie waarvoor geen aflossingsplicht bestaat) is niet in de vergelijking betrokken als gevolg van het feit dat naar de persoonlijke omstandigheden waaronder door de tuinder krediet is verkregen of kon worden verkregen niet is geïnformeerd. Dit heeft ook consequenties voor de benadering van de behoefte aan eigen vermogen. Voor zover de deel-

nemers aan het onderzoek al bereid zouden zijn gevonden deze vertrouwelijke gegevens te verstrekken, zou het uiterst tijdrovend zijn geweest om deze behoefte – indien al mogelijk – exact te benaderen. Daarvoor zou van bedrijf tot bedrijf een onderzoek moeten zijn ingesteld naar de data waarop de diverse produktiemiddelen moeten worden vervangen, het aantal lopende leningen, de tijdstippen waarop deze afgelost zullen zijn, de verbonden roerende en onroerende goederen, de voorwaarden waarop nieuw krediet kan worden aangetrokken en naar de hoeveelheid middelen die benodigd is om de seizoenbehoefte te dekken.

Om toch een redelijk betrouwbaar inzicht in de liquiditeitspositie van de bedrijven te kunnen geven, is voor de toetsing van het eigen vermogen gebruik gemaakt van een – in bijlage A nader omschreven – norm voor het eigen vermogen dat onder de eerdergenoemde omstandigheden (geen wijziging in capaciteit en eigen vermogen), minimaal noodzakelijk is te achten. In formule:

$$L = \frac{E}{E'} \times 100 \%,$$

waarbij E = het werkelijke eigen vermogen en E' de norm voor het minimaal noodzakelijk geachte eigen vermogen.

Zoals in bijlage A is toegelicht geldt de norm bij kredietverlening op commerciële basis. In de gevallen waarin de aflossing soepeler is geregeld dan ten tijde van het onderzoek bij kredietinstellingen usance was, is de liquiditeitspositie derhalve gunstiger dan door het kengetal tot uitdrukking wordt gebracht. Mede in verband met enkele andere beperkingen waarmede bij de interpretatie van de uitkomsten van dit onderzoek rekening dient te worden gehouden, is kennisneming van bijlage A wel noodzakelijk.

Het feit dat de, voor de beoordeling van de liquiditeit aangelegde, norm als een statistische benadering moet worden opgevat, impliceert dat zij een algemeen beeld bedoelt te geven. Toegepast op kleinere groepen en in het bijzonder op afzonderlijke bedrijven, wordt zij minder betrouwbaar.

Indien het liquiditeitspercentage * volgens bovenstaande formule hoger is dan 100, is er per definitie weestandskracht * aanwezig tegen het gevaar voor illiquiditeit. Is het percentage lager dan 100 dan is er, ook weer per definitie, sprake van een tekort aan weerstandsvermogen.

Het weerstandsvermogen is te beschouwen als een buffer tegen de financiële gevolgen van tegenslagen van allerlei aard, die zich in het bedrijf kunnen voordoen en die de continuïteit van het productieproces kunnen aantasten. Ter beoordeling van de grootte van deze weerstandskracht (W) is deze uitgedrukt in een percentage van de kosten (k):

$$W = \frac{E - E'}{k} \times 100 \%$$

L = 120 %, b.v. betekent dat er weerstandskracht aanwezig is ten bedrage van 20 % van het minimaal benodigde eigen vermogen (E'). Be-

droeg dit laatste b.v. f 50.000,-, dan was het eigen vermogen (E) 120 % van f 50.000,- = f 60.000,- en de weerstandskracht (W) derhalve f 60.000,- - f 50.000,- = f 10.000,-. Drukken wij deze weerstandskracht uit in de kosten (stel f 25.000,- per jaar) dan vinden wij een percentage van (W =) 40 %. Bedrijven met een positieve weerstandskracht zijn in deze studie aangeduid als liquide bedrijven *, bedrijven met een tekort aan weerstandskracht als illiquide bedrijven *. Deze onderscheiding dient uiteraard ruimer te worden geïnterpreteerd dan door de exactheid waarmee het kengetal is weergegeven wordt gesuggereerd.

Door de weerstandskracht uit te drukken in procenten van de kosten kan men constateren welk percentage van de jaarkosten op het vermogen kan worden ingeteerd alvorens de zone van het liquiditeitsgevaar in te gaan, resp. met welk percentage van de kosten men het eigen vermogen in de komende jaren zal moeten verhogen om aan minimale eisen van de liquiditeit te kunnen voldoen.

De groeiende vermogensbehoefte waarvoor de tuinbouw zich - door de toenemende mechanisatie - ziet geplaagd, vormt nog een verzwaring van deze eisen. Bij dit onderzoek is hiervan geabstraheerd door uit te gaan van een zich in de toekomst niet wijzigende bedrijfsomvang. Van de liquiditeit op korte termijn kon slechts een beperkte indruk worden verkregen. Dit houdt o.m. verband met het feit dat op het punt van de kredietruimte en van de betalingsverplichtingen na de peildatum van 1 januari 1959 geen gegevens zijn verzameld.

In verband hiermede was het b.v. ook niet mogelijk de weerstandskracht voor de eerstkomende jaren te berekenen, zodanig dat zou kunnen worden nagegaan hoe lang - bij een veronderstelde rentabiliteit * en investeringsactiviteit - de beschikbare liquiditeiten toereikend waren om normaal aan de betalingsverplichtingen te kunnen voldoen. Van de indrukken die desalniettemin van de liquiditeit op korte termijn zijn verkregen, is in § 5 van hoofdstuk IV met enkele woorden melding gemaakt.

Het onderzoek is gebaseerd op de gegevens van 348 bedrijven. Het Westland (12 veilinggebieden) is met 154, de Kring (veilinggebieden Rotterdam, Berkel, Pijnacker, Delft en Veur) met 194 bedrijven vertegenwoordigd. Al deze bedrijven waren in 1958 ingeschakeld bij het rentabiliteitsonderzoek.

§ 3. DE REPRESENTATIVITEIT VAN HET ONDERZOEK

Het onderzoek kan geacht worden representatief te zijn voor de tuinbouwbedrijven in deze gebieden die een arbeidsbehoefte hebben van ten minste één manjaar en niet gemengd zijn met landbouw en/of handel. Dit geldt althans ten aanzien van de waarnemingen per 1 januari 1959. In verband met enig verloop in de deelneming aan het onderzoek was het aantal (dezelfde) bedrijven dat deelnam aan het rentabiliteitsonderzoek over de periode 1955 t/m 1958 en 1959 t/m 1960 over welke

perioden een globaal onderzoek naar de liquiditeitsontwikkeling werd ingesteld, geringer. Voor dit laatste onderzoek stonden de gegevens van resp. 287 en 307 bedrijven ter beschikking.

In de steekproef van 348 bedrijven is 5 % der Westlandse bedrijven vertegenwoordigd. Voor de Kring bedraagt dit percentage 10 (Delft en Pijnacker) en 15 (overige gebieden). Het verschil in percentage is gelegen in het feit dat men voor het verkrijgen van gelijk betrouwbare uitspraken een geringer percentage van de bedrijven in de steekproef behoeft op te nemen naarmate het aantal bedrijven waaruit de steekproef getrokken wordt, groter is.

§ 4. GROEPERING VAN DE BEDRIJVEN

De bedrijven waarop het onderzoek betrekking heeft zijn in eerste aanleg naar bedrijfstype onderscheiden. In de bijlagen is deze onderscheiding verder doorgevoerd dan in de tekst, waarin bij de cijfervergelijking tussen het Westland en de Kring de onderscheiding tot 2 bedrijfstype-groepen is beperkt, t.w. de overwegend verwarmde bedrijven * en de overige bedrijven.

Andere onderscheidingen die in de desbetreffende bijlagen zijn aangebracht betreffen een indeling van de bedrijven naar ouderdomsklasse van de duurzame produktiemiddelen (boekwaarde * van de inventaris * in procenten van de nieuwwaarde *) en een groepering naar liquiditeitsklassen. Tenslotte is in tabel 9 de liquiditeit in een gemiddelde voor kleinere en grotere bedrijven tot uitdrukking gebracht. De bedrijven zijn daartoe naar jaarkosten gerangschikt, waarbij voor de onderscheiding naar 50 % grotere en 50 % kleinere bedrijven de mediaan ¹ als grens is aangehouden.

De genoemde onderscheidingen zijn toegepast met betrekking tot de hoofdstukken III en IV. In hoofdstuk V zijn de bedrijven ingedeeld naar bedrijfstype (in enkele gevallen met een nadere onderscheiding per besparingsklasse), naar rentabiliteitsklasse en naar liquiditeitsklasse.

¹ Middelste der - naar grootte gerangschikte - waarnemingen.

HOOFDSTUK II

DE STRUCTUUR VAN DE BEDRIJVEN PER 1 JANUARI 1959

Voor het verkrijgen van een inzicht in de financiële positie is het van belang, dat niet slechts van de financiële structuur (hoofdstuk III), maar ook van technische bijzonderheden van de bedrijven wordt kennis genomen.

De bijlagen C₁ en D₁ geven een beeld van deze structuur, onder meer uit een oogpunt van grondgebruik, arbeidsbezetting en ouderdom van de produktiemiddelen. Bij de bespreking van deze bijlagen zullen wij ons beperken tot de groepering per bedrijfstype.

§ 1. HET GRONDGEBRUIK

Een summier beeld van de mate waarin per 1 januari 1959 glasteelten op de bedrijven voorkwamen en de mate waarin daarbij verwarming werd toegepast, geeft tabel 1.

Grondgebruik per 1 januari 1959 gemiddeld per bedrijf

TABEL 1

	WESTLAND						DE KRING					
	Alle be- drij- ven	Bedrijven met overwegend				Ove- rige bedrij- ven	Alle be- drij- ven	Bedrijven met overwegend				Ove- rige bedrij- ven
		verwarmd staand glas		onverwarmd staand glas				verwarmd staand glas		plat- glas		
		groen- te	ove- rige bedr.	groen- te	gr. en fruit			vroege toma- ten	ove- rige bedr.			
Aantal bedrijven in %	100	20	14	27	19	20	100	28	23	10	24	15
Percentage van de omzet	100	30	22	18	15	15	100	43	28	4	16	9
Grondgebruik in % van de beteelbare oppervlakte:												
verwarmd staand glas	14	36	39	2	4	3	22	41	35	1	2	6
onverwarmd staand glas	22	15	24	34	34	11	8	2	3	28	7	16
platglas	7	6	4	9	7	10	20	9	12	10	49	26
tuinbouw in de open grond	40	23	30	36	46	54	25	23	20	27	26	32
overige beteelbare oppervl.	17	20	3	19	9	22	25	25	30	34	16	20
Totaal beteelbare opp. in %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Idem in are	139	132	122	117	133	188	135	146	144	130	117	128
Druivenkassen in % staand glas (oppervlakte)							in alle groepen minder dan 5 %					

Van de beteelbare oppervlakte die voor het Westland gemiddeld op 139 are, voor de Kring op 135 are werd becijferd, blijkt in het Westland

60 are, d.i. 43 %, in de Kring 68 are, d.i. 50 %, door teelten onder glas te zijn ingenomen. Tot zover zijn de verschillen in het gebruik van de grond tussen de beide gebieden betrekkelijk gering. Groter worden deze wanneer de aard van de glasopstand in de beschouwing wordt betrokken: de glasteelten hadden per 1 januari 1959 in het Westland voor 80 %, in de Kring voor 60 % onder staand glas plaats. Van de staande glasopstand van het Westland bestond 32 % (van de oppervlakte) uit druivenkassen. Deze voor de huidige produktie verouderde cultuurinrichtingen worden in de Kring vrijwel niet aangetroffen. Het aspect waarin de tuinbouw van het Westland wel het meest van die van de Kring verschilt betreft de mate waarin verwarming wordt toegepast. Behalve in de oppervlaktecijfers komen deze verschillen tot uiting in het aantal bedrijven met overwegend verwarmd staand glas (Westland 34 %, de Kring 51 %). Beter nog wordt de belangrijkheid van deze groepen getypeerd door de relatieve produktiewaarde. Deze bedroeg (in procenten van alle bedrijven van de desbetreffende gebieden) 71 % voor de Kring tegen 52 % voor het Westland. De betekenis van de overwegend onverwarmde bedrijven (4 %) en de platglasbedrijven (16 %) van de Kring steekt hiertegen sterk af. Tenslotte dient nog te worden gewezen op het gespecialiseerde karakter van de tuinbouw in de Kring en het gemengde karakter van de Westlandse tuinbouw, niet slechts op het gebied van de cultuurinrichtingen en van het toepassen van verwarming, doch ook waar het de produkten betreft. Wordt de produktie van de Kring in belangrijke mate bepaald tot die van tomaten, komkommers en sla, in het Westland heeft naast de hoofdteelten van tomaten en sla in vele gevallen cultuur van bloemen, alsook van druiven plaats.

§ 2. DE ARBEIDSBEZETTING

In tabel 2 is de structuur van de arbeidsbezetting per bedrijfstype tot uitdrukking gebracht.

Uit de tabel blijkt dat in beide gebieden de arbeid gemiddeld voor meer dan de helft door eigen arbeidskrachten wordt verricht. Ten aanzien van de stookbedrijven is de verhouding tussen het aantal eigen en vreemde arbeidskrachten gemiddeld ongeveer gelijk. In de onverwarmde en de „overige” bedrijven van het Westland en in de platglasbedrijven van de Kring, ligt de verhouding duidelijk ten gunste van de gezinsarbeid. Dit is niet zonder betekenis voor de financiële weerstandskracht van deze bedrijven. In financieel moeilijke tijden verkeren deze familiebedrijven in een gunstiger positie dan de personeelsbedrijven, doordat het grootste deel van de arbeidskosten veelal als sluitpost van de exploitatie kan fungeren.

§ 3. DE OUDERDOM VAN DE INVENTARIS

Onder inventaris is bij dit onderzoek verstaan het complex van – aan slijtage onderhevige – duurzame produktiemiddelen, uitgezonderd de plantopstand.

Percentage handenarbeid verricht door:	WESTLAND						DE KRING					
	Alle be- drij- ven	Bedrijven met overwegend				Ove- rige bedrij- ven	Alle be- drij- ven	Bedrijven met overwegend				Ove- rige bedrij- ven
		verwarmd staand glas		onverwarmd staand glas				verwarmd staand glas		onver- warmd staand glas	plat- glas	
		groen- te	ove- rige bedr.	groen- te	gr. en fruit			vroege toma- ten	ove- rige bedr.			
Ondernemer(s)	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Gezinsleden	43	37	30	49	50	52	40	39	40	46	41	40
Totaal eigen personeel	13	9	22	9	11	15	13	11	10	10	24	12
Vast vreemd personeel	56	46	52	58	61	67	53	50	50	56	65	52
Los vreemd personeel	31	41	38	27	25	21	41	42	44	41	31	43
Totaal vreemd personeel	13	13	10	15	14	12	6	8	6	3	4	5
Totaal-generaal	44	54	48	42	39	33	47	50	50	44	35	48
Totale arbeidsbezetting in manjaren	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	2,9	3,5	4,0	2,2	2,8	2,4	3,4	4,1	3,6	2,4	3,0	2,9

Ouderdom van de inventaris per 1 januari 1959
(Boekwaarde in % van de nieuwwaarde)

TABEL 3

Boekwaarde inventaris in % van de nieuwwaarde	WESTLAND						DE KRING					
	Alle be- drij- ven	Bedrijven met overwegend				Ove- rige bedrij- ven	Alle be- drij- ven	Bedrijven met overwegend				Ove- rige bedrij- ven
		verwarmd staand glas		onverwarmd staand glas				verwarmd staand glas		plat- glas		
		groen- te	ove- rige bedr.	groen- te	gr. en fruit			vroege toma- ten	ove- rige bedr.			
> 65%	16	13	9	24	7	23	20	41	28	4	5	5
50—65%	31	67	14	31	14	26	37	45	43	44	29	18
35—50%	37	20	54	28	55	32	36	11	25	37	63	56
< 35%	16	—	23	17	24	19	7	3	4	15	3	21
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Gemiddeld boekwaardepercentage	48	53	41	52	42	48	53	62	58	49	47	43

In tabel 3 is per groep van bedrijven een indruk verstrekt van de mate waarin de duurzame produktiemiddelen over een viertal ouderdomsklassen zijn gespreid.

Deze tabel toont aan, dat er aanmerkelijke verschillen tussen de bedrijfstypen met betrekking tot de ouderdom van de produktiemiddelen bestonden. In het Westland was 80 % van de stookbedrijven met overwegend groenteteelten toegerust met een inventaris waarvan de boekwaarde meer dan 50 % van de nieuwwaarde bedroeg. Van de overige stookbedrijven bedroeg dit percentage daarentegen slechts 23. Ook de categorie van de onverwarmde bedrijven met teelten van groenten en fruit werkt grotendeels met een oude apparatuur. Bij de koude tomaten-

bedrijven en de „overige” bedrijven zijn de bedrijven vrij gelijkmatig over de diverse ouderdomsklassen verdeeld.

In de Kring blijkt van 80 % van de stookbedrijven de boekwaarde – per 1 januari 1959 – van de inventaris gemiddeld hoger te zijn geweest dan 50% van de nieuwwaarde. Van de platglasbedrijven en de „overige” bedrijven bedroeg dit percentage daarentegen slechts resp. 34 en 23 %. De jongere bedrijven van de Kring vertegenwoordigen – blijkens bijlage D 3 – dan ook een hogere produktiewaarde dan de oudere: 57 % van de bedrijven met een boekwaarde van de inventaris van meer dan 50 % van de nieuwwaarde verkreeg 71 % van de totale omzet.

Uit onze berekeningen is voorts gebleken dat \pm 65 % van de in 1959 aanwezige staand glasopstand van de Kring na 1949 is gebouwd. Voor het Westland werd dit percentage op 45 becijferd.

HOOFDSTUK III

DE BALANS PER 1 JANUARI 1959

§ 1. AANTAL BEDRIJVEN PER ONDERSCHIEDEN GROEP

Voor een vergelijking van de balans* en de financiële positie zullen de bedrijven per gebied nader worden onderscheiden in twee bedrijfs-groepen, t.w. overwegend verwarmd staand glas en de overige bedrijven. Per groep zullen de cijfers in gemiddelden worden gegeven. Een beeld van de spreiding wordt daarbij verkregen door vermelding van de gemiddelde cijfers van naar ouderdom en liquiditeit van de bedrijven onderscheiden sub-groepen.

Het aantal bedrijven per sub-groep is in tabel 4 weergegeven.

Verdeling van de onderzochte bedrijven naar ouderdoms- en liquiditeitsklasse

TABEL 4

Onderscheiding naar:	Totaalaantal bedrijven		Aantal overwegend verwarmde bedrijven		Aantal overige bedrijven	
	Westland	de Kring	Westland	de Kring	Westland	de Kring
1. Ouderdom inventaris						
Boekwaarde in % v. d. vervangingswaarde						
> 65 ⁰ / ₀ (nieuwe bedrijven)	25 (16%)	39 (20%)	6 (11%)	35 (34%)	19 (19%)	4 (4%)
50—65 ⁰ / ₀ (tamelijk nieuwe bedrijven)	48 (31%)	71 (37%)	23 (44%)	45 (44%)	25 (24%)	26 (28%)
35—50 ⁰ / ₀ (tamelijk oude bedrijven)	56 (37%)	69 (36%)	18 (35%)	18 (18%)	38 (37%)	51 (56%)
< 35 ⁰ / ₀ (oude bedrijven)	25 (16%)	15 (7%)	5 (10%)	4 (4%)	20 (20%)	11 (12%)
	154 (100%)	194 (100%)	52 (100%)	102 (100%)	102 (100%)	92 (100%)
2. Liquiditeitsklasse						
L = > 140 ⁰ / ₀ (zeer liquide bedr.)	25 (16%)	28 (14%)	5 (10%)	15 (15%)	20 (20%)	13 (14%)
L = 100—140 ⁰ / ₀ (tamelijk liquide bedrijven)	44 (29%)	54 (28%)	11 (21%)	27 (26%)	33 (32%)	27 (29%)
L = 60—100 ⁰ / ₀ (tamelijk illiquide bedrijven)	56 (36%)	76 (39%)	24 (46%)	45 (44%)	32 (31%)	31 (34%)
L = < 60 ⁰ / ₀ (zeer illiquide bedr.)	29 (19%)	36 (19%)	12 (23%)	15 (15%)	17 (17%)	21 (23%)
	154 (100%)	194 (100%)	52 (100%)	102 (100%)	102 (100%)	92 (100%)

Tussen haakjes: in % van het totaal.

§ 2. DE TOTAALWAARDE VAN DE BEZITTINGEN PER 1 JANUARI 1959

De balans is in de bijlagen C2 en D2 tot uitdrukking gebracht. Tabel 5 geeft een indruk van de gemiddelde waarde der activa per bedrijf voor de groepen van bedrijven in § 1 vermeld.

Bij de beoordeling van de cijfers dient in enkele gevallen rekening te worden gehouden met het kleine aantal waarnemingen. In verband daar-

mede zijn de gemiddelden die verkregen werden uit een aantal waarnemingen, dat kleiner is dan 10, tussen haakjes geplaatst.

De waarde van de activa per 1 januari 1959 gemiddeld per bedrijf

TABEL 5

	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal onderzochte bedrijven	154	194	34 ⁰ / ₀	51 ⁰ / ₀	66 ⁰ / ₀	49 ⁰ / ₀
Jaarkosten 1959 x f 1.000,-	38	49	57	65	28	31
Boekwaarde inventaris in % v. d. nieuwwaarde	48	53	48	60	49	46
<i>Gem. waarde v. d. activa x f 1000,- van alle bedrijven</i>	112	121	162	173	86	68
van nieuwe bedrijven	94	158	(133)	166	81	(95)
van tamelijk nieuwe bedr.	118	151	166	201	73	73
van tamelijk oude bedr.	125	77	158	126	109	61
van oude bedrijven	88	85	(198)	(110)	61	76
van zeer liquide bedrijven	142	193	(174)	286	134	93
van tamelijk liquide bedrijven	116	139	213	198	83	85
van tamelijk illiquide bedrijven	112	108	163	146	73	55
van zeer illiquide bedrijven	79	72	110	103	58	49

Tussen haakjes: gemiddelde van aantal waarnemingen kleiner dan 10.

Het bedrag dat per 1 januari 1959 gemiddeld per bedrijf was geïnvesteerd, is voor het Westland benaderd op f 112.000,- voor de Kring op f 121.000,-. Voor de stookbedrijven was deze waarde aanmerkelijk hoger dan voor de „overige” bedrijven. Bij onderscheiding van de bedrijven naar ouderdomsklasse blijken de verschillen in investeringswaarde tussen de groepen van oudere en nieuwere bedrijven in het Westland minder groot dan in de Kring. Dit geldt in het bijzonder t.a.v. de stookbedrijven van de Kring waarvan de nieuwere bedrijven een grotere waarde vertegenwoordigden dan de oudere.

Blijkens tabel 5 zou er vervolgens een duidelijk verband bestaan tussen de geïnvesteerde waarde en de liquiditeit: naarmate deze waarde hoger is, is de liquiditeit gunstiger. De causaliteit van dit verband is niet onderzocht.

De totale waarde van de tuinbouwactiva per 1 januari 1959 kon volgens globale schatting op ruim 400 miljoen gulden, voor de Kring op ruim 250 miljoen gulden worden becijferd.

§ 3. DE STRUCTUUR VAN DE ACTIVA

Zoals uit tabel 6 blijkt was zowel in het Westland als in de Kring gemiddeld 82 % van het vermogen in de duurzame objecten: grond, glasopstanden, bedrijfsgebouwen, inventaris en woonhuis vastgelegd. Overigens bestonden deze activa uit:

	Westland	de Kring
	%	%
veldinventaris	3	3
voorraden en liquide middelen *	9	9
effecten	1	—
leningen u/g	4	4
deelneming veiling	1	2
	18	18

De overeenkomst in financiële structuur tussen de beide gebieden is opmerkelijk.

De structuur van de activa
(Gewogen * gemiddelden)

TABEL 6

	Alle bedrijven		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal onderzochte bedrijven	154	194	34 ⁰ / ₀	51 ⁰ / ₀	66 ⁰ / ₀	49 ⁰ / ₀
<i>Samenstelling activa (in %)</i>						
Vaste objecten	81	82	81	84	80	78
Liquide en vlottende middelen en veldinventaris	13	12	11	11	15	14
Beleggingen buiten bedrijf	6	6	8	5	5	8
<i>Percentage vaste objecten voor:</i>	100	100	100	100	100	100
nieuwe bedrijven	89	86	(89)	85	90	(90)
tamelijk nieuwe bedrijven	86	83	87	83	84	83
tamelijk oude bedrijven	77	79	78	81	77	78
oude bedrijven	75	64	(69)	(77)	80	58
zeer liquide bedrijven	66	72	(58)	77	69	57
tamelijk liquide bedrijven	78	81	76	82	80	79
tamelijk illiquide bedrijven	90	86	89	87	92	84
zeer illiquide bedrijven	91	90	90	91	91	89

Tussen haakjes: gemiddelde van aantal waarnemingen kleiner dan 10.

In beide gebieden werd slechts in geringe mate over liquiditeiten beschikt. Dit verschijnsel deed zich uiteraard sterker voor bij de nieuwe * bedrijven dan bij de oude * bedrijven. De nieuwe bedrijven naderden daarbij dicht de grens in de verhouding tussen vastgelegde en liquide middelen, die klaarblijkelijk door de groep van zeer illiquide bedrijven bij een vastgelegd vermogen van 90 % werd bereikt. Van de oude bedrijven blijkt alleen de groep van „overige” bedrijven van de Kring in belangrijke mate over liquiditeiten te beschikken (in duurzame objecten vastgelegde middelen 58 % van de actiefwaarde).

In tegenstelling tot het aandeel in het ledenkapitaal van de veilingen, dat bij nagenoeg alle bedrijven wordt aangetroffen, bleken kredieten die in de vorm van leningen aan derden werden verstrekt, in hoofdzaak bij

een betrekkelijk kleine groep van zeer liquide * bedrijven voor te komen. Voor het Westland werd becijferd dat 70 % van het bedrag van de leningen door 7 %, voor de Kring door 8 % van alle bedrijven werd verstrekt.

Beleggingen in effecten komen in geringe mate en in geringe omvang voor.

Voor uitvoeriger gegevens raadplege men de bijlagen C 3 en D 3.

§ 4. DE STRUCTUUR VAN DE PASSIVA

Voor een indruk van de wijze waarop de bezittingen zijn gefinancierd hebben wij ons – in tabel 7 – eerst bepaald tot de mate waarin deze financiering met vreemd vermogen plaats had.

Vreemd vermogen in procenten van het balanstotaal
(Gewogen gemiddelden)

TABEL 7

	Alle bedrijven		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	Westland	de Kring	Westland	de Kring	Westland	de Kring
Aantal onderzochte bedrijven	154	194	34%	51%	66%	49%
Jaarkosten 1959	38	49	57	65	28	31
Boekwaarde inventaris in % van de nieuwwaarde	48	53	48	60	49	46
<i>Percentage vreemd vermogen</i>						
alle bedrijven	29	28	33	28	25	28
nieuwe bedrijven	37	28	(40)	27	35	(40)
tamelijk nieuwe bedrijven	33	26	36	26	28	29
tamelijk oude bedrijven	22	32	29	36	18	29
oude bedrijven	29	14	(25)	(20)	32	11
zeer liquide bedrijven	6	7	(9)	7	5	8
tamelijk liquide bedrijven	19	19	18	20	20	15
tamelijk illiquide bedrijven	37	37	36	38	39	34
zeer illiquide bedrijven	64	63	65	60	63	68

Tussen haakjes: gemiddelde van aantal waarnemingen kleiner dan 10.

Van de onderscheiden groepen waren de stookbedrijven van het Westland het meest (33 % van de actiefwaarde) met vreemd vermogen gefinancierd. Gemiddeld was de verhouding tussen vreemd vermogen en totaal actief voor het Westland en de Kring vrijwel gelijk. Dit gemiddelde percentage (28 à 29 %) lijkt op het eerste gezicht niet onbevredigend. Men dient hierbij wel te bedenken dat deze percentages golden bij een boekwaarde van de inventaris van gemiddeld 48 % (Westland) en 53 % (de Kring) van de vervangingswaarde en dat de spreiding in de percentages eigen/vreemd vermogen groot was. Dit laatste blijkt wel uit de cijfers voor de zeer liquide en de zeer illiquide * bedrijven. Opmerkelijk is de geringe mate waarin de oude bedrijven van de Kring van krediet

gebruik maakten (11 %). Reeds eerder (in tabel 6) constateerden wij voor deze kleine groep van bedrijven een zeer gunstige verhouding tussen de vaste * en de vlottende * activa-bestanddelen.

Het vreemde vermogen kan naar de vorm van het krediet en naar categorie van kredietverschaffers worden onderscheiden (zie de bijlagen C 4 en D 4). Het aandeel van de diverse categorieën in de kredietverschaffing blijkt uit tabel 8.

Vreemd vermogen per categorie van kredietverstrekkers

TABEL 8

(In procenten van het totale vreemde vermogen; gewogen gemiddelden)

	Alle bedrijven		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal onderzochte bedrijven	154	194	34 ⁰ / ₀	51 ⁰ / ₀	66 ⁰ / ₀	49 ⁰ / ₀
Jaarkosten 1959 (x f 1.000,-)	38	49	57	65	28	31
Boekwaarde inventaris in % van de nieuwwaarde	48	53	48	60	49	46
Leveranciers (materialen)	6	8	7	7	5	8
Leveranciers (investeringsgoederen)	7	10	8	11	5	9
Familie en particulieren	36	29	33	24	41	42
Kredietinstellingen	49	47	48	42	51	59
	51	53	52	58	49	41
	100	100	100	100	100	100
<i>Vreemd vermogen van familie en particulieren:</i>						
nieuwe bedrijven	34	15	(19)	15	43	(15)
tamelijk nieuwe bedrijven	38	27	41	26	30	32
tamelijk oude bedrijven	36	46	23	38	51	52
oude bedrijven	38	37	(44)	(29)	34	44
zeer liquide bedrijven	36	17	(37)	8	35	42
tamelijk liquide bedrijven	38	30	45	24	32	51
tamelijk illiquide bedrijven	34	30	27	30	45	33
zeer illiquide bedrijven	41	28	38	16	45	45

Tussen haakjes: gemiddelde van aantal waarnemingen kleiner dan 10.

In beide gebieden wordt het krediet voor ruim de helft van de boerenleenbank en andere kredietinstellingen betrokken. Overigens dragen familieleden en particulieren voor een belangrijk deel in de kredietvoorziening bij. Deze bijdrage is in het Westland sterker dan in de Kring, althans wat de stookbedrijven aangaat. In de Kring blijken de oudere bedrijven relatief sterker met kredieten van familieleden en particulieren te zijn gefinancierd dan de nieuwere bedrijven. Leverancierskrediet kwam per 1 januari 1959 in de Kring in sterkere mate voor dan in het Westland. Dit geldt zowel de leveranties van materialen als van duurzame produktiemiddelen.

HOOFDSTUK IV

DE FINANCIËLE POSITIE PER 1 JANUARI 1959

§ 1. DE LIQUIDITEIT OP LANGE TERMIJN

De resultaten van het onderzoek naar de financiële positie zijn uitgedrukt in kengetallen voor de liquiditeit en de weerstandskracht. De gemiddelde cijfers zijn, voor elk der onderscheiden groepen, tot uitdrukking gebracht in de bijlagen C 5 en D 5. Van het kengetal voor de liquiditeit is in de tabellen van bijlagen C 6 en D 6 een frequentieverdeling zowel per bedrijfstype als per ouderdomsklasse – over het achttal liquiditeitsklassen gegeven. De spreiding van het kengetal voor de weerstandskracht is – per bedrijfstype – tot uitdrukking gebracht in de kolommendiagrammen van de bijlagen C 7 en D 7.

De liquiditeit per 1 januari 1959 (Ongewogen gemiddelden)

TABEL 9

	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Keing	West-land	de Keing	West-land	de Keing
Aantal bedrijven in %	100	100	34	51	66	49
Jaarkosten (1959) x f 1000,-	38	49	57	65	28	31
Boekwaarde inventaris in % v. d. nieuwwaarde	48	53	48	60	49	46
Liquiditeit ¹						
Gem. alle bedrijven	98	98	87	97	103	100
Gem. 50% kleinere bedrijven	95	96	87	85	92	107
Gem. 50% grotere bedrijven	101	101	87	109	114	94
Gem. nieuwe bedrijven	106	102	(96)	104	110	(82)
Gem. oude bedrijven	70	153	(84)	(80)	67	177
Gem. zeer liquide bedrijven	172	196	(168)	175	173	218
Gem. zeer illiquide bedrijven	35	38	38	43	33	34
Spreiding van de liquiditeit (aantal bedrijven in % per liq. klasse):						
L < 60%	19	19	21	16	17	22
L 60—100%	37	39	48	44	32	35
L 100—140%	28	28	21	26	31	29
L > 140%	16	14	(10)	14	20	14

Tussen haakjes: gemiddelde van een aantal waarnemingen kleiner dan 10.

¹ $L = \frac{E}{E_1} \times 100 \%$, waarbij E = eigen vermogen en E₁ = minimale behoefte aan eigen vermogen bij gelijkblijvende bedrijfscapaciteit en evenwicht tussen inkomen en privé-onttrekkingen.

De belangrijkste gegevens van deze bijlagen zijn opgenomen in de tabellen 9 en 10.

Uit tabel 9 blijkt het opmerkelijke feit dat ten aanzien van deze positie tussen de beide gebieden gemiddeld een volledige overeenkomst werd geconstateerd. Zowel voor het Westland als de Kring werd de liquiditeit op lange termijn op $L = 98\%$ becijferd. Dit betekent uiteraard niet dat alle bedrijven nagenoeg voldeden aan de eisen van minimale liquiditeit die in het onderzoek op basis van de toegepaste beoordelingnormen zijn gesteld. Integendeel, niet minder dan 56% van de Westlandse bedrijven en 58% van de Kringbedrijven werden op deze basis illiquide bevonden. Tabel 9 geeft een globale indruk van de spreiding*: 19% van de bedrijven voldeed voor minder dan 60% , 16 à 14% voor meer dan 140% aan de minimumeis.

Voor het Westland valt een groot verschil op te merken tussen de liquiditeitspositie van de stookbedrijven die gemiddeld op $L = 87$ werd becijferd en de liquiditeit van de „overige” bedrijven, met name van de grotere bedrijven van die groep, waarvoor een gunstig liquiditeitsgemiddelde ($L = 114$) werd berekend. Deze verschillen in liquiditeit tussen grotere en kleinere bedrijven in de groep van de „overige” bedrijven van het Westland zijn tegengesteld aan die van de overeenkomstige groep van de Kring, waar juist de kleinere bedrijven meer liquide waren dan de grotere.

Zeere grote liquiditeitsverschillen tussen de beide gebieden treffen wij aan bij de groep van oude bedrijven waarvan die van de Kring (in de groep overige bedrijven) reeds opviel door de gunstige balanspositie (tabellen 6 en 7).

Voor een inzicht in het grondgebruik, de arbeidsbezetting en de financiële structuur, gemiddeld per liquiditeitsklasse, wordt verwezen naar de bijlagen.

§ 2. DE WEERSTANDSKRACHT TEGEN GEVAREN VAN ILLIQUIDITEIT

Weerstandvermogen tegen gevaren van illiquiditeit bleek *gemiddeld* dus niet aanwezig te zijn; er werd een klein tekort becijferd ten bedrage van 3 à 4% van de jaarkosten.

Van de spreiding van dit gemiddelde geeft tabel 10 een indruk. Het blijkt dat 14% van het aantal Westlandse bedrijven een tekort aan weerstandskracht had van meer dan 100% van de jaarlijkse exploitatiekosten. Voor de Kring bedroeg het aantal bedrijven van deze weerstandsklasse 5% . Daarentegen beschikte resp. 14% en 11% van de bedrijven over een weerstandvermogen van meer dan 100% van de jaarkosten.

N.B. Voor een toelichting van gebruikte termen raadplege men bijlage B. Termen die in deze lijst zijn toegelicht zijn bij de eerste maal dat zij in die betekenis zijn gebruikt, van een * voorzien.

Aantal bedrijven in %	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
	100	100	34	51	66	49
Weerstandskracht per 1 januari 1959 $(W = \frac{E-E'}{k} \times 100\%)$						
Gemiddelde per bedrijf	4	3	25	5	6	0
Spreiding: aantal bedrijven in % per weerstandsklasse ¹						
negatief > 100% v. d. kosten (1959)	14	5	(13)	(4)	14	(6)
negatief 100—0% v. d. kosten (1959)	42	53	56	56	35	51
positief 0—100% v. d. kosten (1959)	30	31	21	29	34	33
positief > 100% v. d. kosten (1959)	14	11	(10)	11	17	10
Rentabiliteit:						
netto-overschot in % v. d. kosten gem. 3 à 4 jaar voor 1 jan. 1959 ²)	14	11	17	18	13	3
gem. 3 jaar na 1 jan. 1959 ²)	14	10	15	17	13	3
Weerstandskracht en rentabiliteit:						
gem. weerstandskracht per weerstandsklasse en - tussen haakjes - het netto-overschot over de jaren 1959 t/m 1961 gem. per jaar, beide in % van de kosten:						
negatief > 100% v. d. kosten	154(0)	150(0)	141(-11)	118(8)	159(1)	176(-15)
negatief 100—0% v. d. kosten	48(13)	43(8)	49(17)	44(11)	48(9)	39(5)
positief 0—100% v. d. kosten	43(18)	36(14)	44(25)	35(19)	42(16)	36(6)
positief > 100% v. d. kosten	145(24)	194(20)	141(18)	153(43)	147(26)	241(-17)

¹ Tussen haakjes, indien aantal waarnemingen kleiner dan 10.

² Met inbegrip van bedrijven die gedurende een kortere periode bij het onderzoek waren betrokken.

Verklaring symbolen:

E = Eigen vermogen

E' = Minimale behoefte aan eigen vermogen bij gelijkblijvende bedrijfsomvang en evenwicht tussen inkomen en privé-onttrekkingen

k = Jaarkosten 1959.

Deze berekeningen van de liquiditeit en de weerstandskracht zijn gebaseerd op de stelling dat in de bestaande behoefte aan permanent vermogen alleen door eigen vermogen kan worden voorzien.

Gesteld echter dat ook het vermogen dat van familieleden werd geleend (vanuit liquiditeitsoogpunt gezien) als eigen vermogen zou zijn te beschouwen, dan zou voor de weerstandskracht een positief gemiddelde zijn berekend zoals blijkt uit tabel 11.

De weerstandskracht indien familieleningen als eigen vermogen worden beschouwd

TABEL 11

	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
<i>Weerstandskracht</i> (in % van de kosten)						
Familielening = vreemd vermogen	-/-4	3	25	5	6	0
Familielening = eigen vermogen	17	15	1	10	24	21

In hoeverre de in tabel 11 ingevoerde veronderstelling reëel is, is ons niet bekend. Zij lijkt ons bij de beschouwing van de weerstandskracht echter van voldoende belang om er rekening mede te houden. Een indruk van de mate waarin het familievermogen per weerstandsklasse is vertegenwoordigd geeft tabel 12.

Familieleningen per weerstandsklasse
(In % van de kosten)

TABEL 12

	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
<i>Weerstandsklasse</i> ¹						
Negatief > 100 % v. d. kosten	44 (86)	65 (43)	51 (86)	— (—)	41 (86)	105 (69)
Negatief 100—0 % v. d. kosten	22 (62)	20 (62)	25 (72)	21 (70)	21 (56)	18 (53)
Positief 0—100 % v. d. kosten	15 (39)	13 (55)	21 (45)	10 (59)	13 (37)	16 (49)
Positief > 100 % v. d. kosten	6 (36)	3 (19)	11 (60)	2 (19)	5 (29)	4 (18)
Alle bedrijven	21 (55)	18 (54)	26 (67)	15 (58)	18 (48)	21 (49)

¹ Waarbij familielening als vreemd vermogen is beschouwd.

Tussen haakjes: aantal bedrijven met familieleningen in % per klasse.

Uit deze cijfers blijkt, dat de financiering met leningen van familieleden samenhang vertoont met de liquiditeit. De betekenis van deze leningen is het grootst in de categorie met een negatieve weerstandskracht van meer dan 100 % van de kosten, voor welke bedrijven wellicht een iets gunstiger beoordeling kan worden toegepast dan uit de cijfers van tabel 10 ware te concluderen.

De spreiding van de weerstandskracht is in uitgebreider vorm gegeven in de bijlagen C 7 en D 7. Ook het familiekrediet is daarbij — per bedrijf — tot uitdrukking gebracht.

§ 3. WEERSTANDSKRACHT EN RENTABILITEIT

Zoals uit de kengetallen voor de rentabiliteit (tabel 10) met betrekking tot de jaren 1959 t/m 1961 blijkt, waren de voorwaarden voor een verbetering van de — per 1 januari berekende — weerstandskracht gunstig: voor alle bedrijven tezamen werd over deze jaren een gemiddeld rendement verkregen van f 14,— (Westland), en f 11,— (de Kring) per f 100,— kosten; een resultaat dat vrijwel overeenkomt met de gemiddelde rentabiliteit over de vermelde voorafgaande jaren. In tegenstelling tot de goede uitkomsten van de stookbedrijven waren de resultaten van de onverwarmde (platglas- en staand-glas) bedrijven, althans in de Kring, echter minder gunstig, nl. f 3,— per f 100,— kosten.

Uit de gemiddelde cijfers per weerstandsklasse blijkt, dat de bedrijven met een tekort aan weerstandsvermogen van meer dan 100 % van de gemiddelde jaarkosten de geringste winstgevendheid bezaten, een verschijnsel dat in beide gebieden voor de onderscheiden bedrijfstypegroepen kan worden waargenomen. Dit met uitzondering van de groep „overige” bedrijven van de Kring, waarin een groep van onrendabele bedrijven de gunstigste weerstandspositie blijkt in te nemen.

De weerstandskracht van bedrijven met een verliesgevende exploitatie in de jaren 1959 t/m 1961.

In tabel 13 is het percentage bedrijven met een gemiddeld verliesgevende exploitatie in de jaren 1959, 1960 en 1961 per weerstandsklasse tot uitdrukking gebracht.

Verliesgevende bedrijven en weerstandskracht

TABEL 13

Aantal bedrijven met verliesgevende exploitatie in de jaren 1959 t/m 1961 in procenten van het totale aantal bedrijven per weerstandsklasse						
Weerstandsklasse	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal waarnemingen	37	61	14	22	23	39
<i>Negatief</i>	%	%	%	%	%	%
> 100 % v. d. kosten	67 (33)	61 (37)	70 (45)	50 (—)	67 (27)	69 (58)
100 — 0 % v. d. kosten	25 (23)	29 (20)	28 (24)	29 (15)	22 (21)	30 (26)
<i>Positief</i>						
0 — 100 % v. d. kosten	11 (—)	28 (15)	— (—)	14 (1)	14 (—)	42 (19)
> 100 % v. d. kosten	11 (4)	33 (5)	20 (7)	— (—)	6 (—)	73 (5)
Alle bedrijven	24 (22)	31 (18)	27 (30)	22 (11)	22 (18)	41 (23)

Tussen haakjes: familieleningen in % van de kosten.

Verliesgevende exploitaties blijken in sterke mate te worden aangetroffen in bedrijven met een zeer ongunstige liquiditeit. In bedrijven met positieve weerstandskracht werd verliesgevendheid in hoofdzaak waar-

genomen in de groep „overige” bedrijven van de Kring. Zoals uit bijlage D 7 blijkt was bijna de helft van deze liquide bedrijven verliesgevend, in tegenstelling tot de liquide stookbedrijven, waarvoor het percentage verliesgevende bedrijven op 10 % werd becijferd.

De financiering met familieleningen komt bij verliesgevende bedrijven blijkbaar in belangrijk geringer mate voor dan ten aanzien van alle onderzochte bedrijven (tabel 12) het geval was. Het aantal illiquide bedrijven met een gemiddeld verliesgevende exploitatie in de jaren 1959 t/m 1961 werd, zowel voor het Westland als de Kring becijferd op 19 % van alle bedrijven. Door de geringe kredietverstrekking door familieleden wordt dit percentage nauwelijks gunstiger indien en voor zover deze leningen voor de liquiditeitsbeoordeling als eigen vermogen waren te beschouwen.

Het behoeft geen betoog dat deze bedrijven zich vroeg of laat in een precaire situatie zullen bevinden indien de ondernemers er niet in zouden slagen een betere verhouding aan te brengen tussen het in het bedrijf werkzame eigen vermogen, enerzijds, en het minimaal noodzakelijke eigen vermogen, anderzijds.

De weerstandskracht van de bedrijven met een winstgevende exploitatie in de jaren 1959 t/m 1961.

Nemen wij vervolgens de bedrijven in beschouwing die in de jaren 1959 t/m 1961 winstgevend waren, dan maken wij daartoe gebruik van tabel 14, het spiegelbeeld van tabel 13.

Winstgevende bedrijven en weerstandskracht

TABEL 14

Aantal bedrijven met winstgevende exploitatie in de jaren 1959 t/m 1961 in procenten van het totale aantal bedrijven per weerstandsklasse						
Weerstandsklasse	Totaal		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal waarnemingen	117	133	38	80	79	53
<i>Negatief</i>	%	%	%	%	%	%
> 100 % v. d. kosten	33 (66)	39 (71)	30 (67)	50 (—)	33 (65)	31 (106)
100 — 0 % v. d. kosten	75 (23)	71 (20)	72 (27)	71 (24)	78 (21)	70 (16)
<i>Positief</i>						
0 — 100 % v. d. kosten	89 (16)	72 (13)	100 (21)	86 (12)	86 (15)	58 (15)
> 100 % v. d. kosten	89 (6)	67 (5)	80 (12)	100 (1)	94 (5)	27 (19)
Alle bedrijven	76 (20)	69 (18)	73 (26)	78 (16)	78 (18)	59 (20)

Tussen haakjes: familieleningen in % van de kosten.

In deze tabel komt vooral de sterke mate waarin door winstgevende bedrijven met een slechte liquiditeit gebruik is gemaakt van familievermogen tot uiting. Dit feit, alsook de omstandigheid dat deze bedrijven

winst opleveren, geven aanleiding tot een gunstiger beoordeling van de financiële positie der „zeer illiquide” bedrijven dan die der eerder besproken verliesgevende bedrijven in dezelfde weerstandsklasse. Hierbij dient dan wel rekening te worden gehouden met toevalligheden als gevolg van het geringe aantal bedrijven in deze weerstandsklasse. Een gunstige beoordeling van de liquiditeit op grond van rentabiliteitsverwachtingen is echter alleen op zijn plaats, indien de winst geheel of ten dele tot versterking van de liquiditeitspositie wordt aangewend. Indien dit het geval zou zijn geweest met betrekking tot het netto-overschot dat gemiddeld over de jaren 1959 t/m 1961 werd verkregen, zou de weerstandskracht, indien daarop geen andere invloeden zouden zijn uitgeoefend, per 1 januari 1962 als volgt kunnen worden becijferd.

In procenten van de jaarkosten:	WESTLAND	DE KRING
weerstandskracht per 1 jan. 1959	∕ 4 0/0	∕ 3 0/0
netto-overschot 1959 t/m 1961		
(zie tabel 10)	42 0/0	30 0/0
Weerstandskracht per 1 jan. 1962	+ 38 0/0	+ 27 0/0

Door de werking van de factoren die hierna zullen worden besproken was dit bepaaldelijk niet het geval.

§ 4. FACTOREN WELKE DE LIQUIDITEIT BEÏNVLOEDEN

Uit het voorgaande is duidelijk gebleken dat er tussen weerstandskracht en rentabiliteit in grote lijnen verband bestaat. Er is hier echter sprake van een los verband. Een hecht verband valt ook nauwelijks te verwachten, gezien het feit dat de liquiditeit door vele andere factoren wordt beïnvloed.

Bezien wij eerst het eigen vermogen, dan kunnen wij in het algemeen zeggen dat dit met betrekking tot de wijzigingen die daarin optreden, enerzijds afhankelijk is van het inkomen, anderzijds van hetgeen daarvan voor privédoeleinden wordt bestemd. Het saldo zal groter zijn naar mate meer aan het eigen vermogen wordt toegevoegd (inkomen uit bedrijf, buiten bedrijf, erfenissen, schenkingen, enz.), resp. minder aan dit vermogen wordt onttrokken. Het is dan ook zeer goed mogelijk dat het eigen vermogen van bedrijven met een verliesgevende exploitatie door besparing nog toeneemt.

De liquiditeit wordt echter bepaald door de verhouding tussen het eigen vermogen en het minimaal benodigde eigen vermogen. Deze vermogensbehoefte nu, is door de modernisering en uitbreiding die de meeste bedrijven de laatste jaren ondergingen, meer of minder belangrijk toegenomen. Tegenover de winstgevendheid vormt deze toeneming van de behoefte aan eigen vermogen voor de verbetering van de liquiditeit een verzwakkend element, dat bij belangrijke uitbreiding zo sterk kan

zijn, dat de liquiditeitspositie, ondanks gunstige rentabiliteit, verslechtert. Onder invloed van deze factoren heeft de liquiditeit zich in de jaren voor en na de peildatum van 1 januari 1959 gewijzigd in een mate welke wij in hoofdstuk V in het bijzonder met betrekking tot de jaren 1959 en 1960 zullen trachten te onderkennen.

§ 5. DE LIQUIDITEIT OP KORTE TERMIJN

Zoals in de inleiding reeds is vermeld waren de gegevens die voor dit onderzoek zijn verzameld niet toereikend om ook van de liquiditeit op korte termijn een duidelijk beeld te kunnen verschaffen. De kredietruimte waarover per 1 januari 1959 potentieel kon worden beschikt was b.v. niet bekend. De vermogensbehoefte op korte termijn is alleen – langs normatieve weg – benaderd voor zover deze de uitgaven voor de lopende teelt betrof.

Uit de beperkte informatie die met betrekking tot de liquiditeit op korte termijn per 1 januari 1959 in tabel 15 is gegeven, kan overigens worden geconstateerd dat de liquiditeiten waarover door de Westlandse tuinders – blijkens hun balansen – werd beschikt, gemiddeld niet geheel voldoende waren om de door ons getaxeerde exploitatiekosten tot het moment waarop deze uit de opbrengsten konden worden gefinancierd, te overbruggen en de in deze balansen vermelde schulden-op-korte-termijn te voldoen. Voor de Kring waren deze bedragen – eveneens gemiddeld – slechts toereikend om de korte schulden te betalen, zodat voor de financiering van de teelt in belangrijke mate van vreemd vermogen gebruik moet zijn gemaakt.

De liquiditeit op korte termijn

TABEL 15

	Alle bedrijven		Overwegend verwarmd		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
	in % van het balanstotaal					
Aanwezige vlottende en liquide middelen + effecten	10	9	8	8	12	10
<i>Schulden:</i>						
<i>op korte termijn</i>						
leverancierskrediet (materialen)	2	2	3	2	1	2
leverancierskrediet (investerings)	2	3	3	3	2	3
<i>op korte en/of lange termijn</i>						
rek.-crt. boerenleenbank	3	4	4	4	3	4
<i>Benodigd kasgeld:</i>						
voor financiering lopende teelt na 1-1-1959	5	9	7	9	3	8
overige uitgaven	PM	PM	PM	PM	PM	PM

Van de stookbedrijven was de positie van de Westlandse bedrijven gemiddeld even ongunstig als die van de Kring. Van de „overige” bedrijven bleek de liquiditeit op korte termijn van de Westlandse bedrijven zich gunstig van die van de Kring te onderscheiden.

HOOFDSTUK V

DE ONTWIKKELING VAN DE FINANCIËLE POSITIE IN 1959 EN 1960

§ 1. ALGEMEEN

Blijkens tabel 10 heeft de tuinbouw in de jaren 1959 t/m 1961, in het bijzonder wat de stookteelten betreft, goede resultaten opgeleverd. Hoewel de daardoor verkregen besparingen een gunstige invloed op de financiële positie moeten hebben uitgeoefend, zullen deze anderzijds veelal als basis hebben gediend voor verdere kredietverkrijging in verband met uitbreiding en modernisering van het produktieapparaat.

Tabel 16 geeft een indruk van de sterke ontwikkeling die zich in de provincie Zuidholland met betrekking tot de glasopstand van de belangrijkste produkten in de jaren 1959 t/m 1961 heeft voorgedaan.

Oppervlakte glas in ha in de provincie Zuidholland
(Voor enkele belangrijke produkten)

TABEL 16

	1959 ha	1960 ha	1961 ha
Tomaten verwarmd	1003	1187	1283
Tomaten onverwarmd	1031	957	1005
Komkommers staandglas	121	200	256
Komkommers platglas	300	271	225
Druiven	351	336	330

Gegevens C.B.S. (Meitelling landbouwinventarisatie).

De enorme toeneming van het areaal verwarmd staand glas en het geringe vermogen deze met eigen middelen, anders dan met hetgeen uit besparing en afschrijving beschikbaar komt, te financieren, wettigen de veronderstelling dat het gebruik van vreemd vermogen in belangrijke mate moet zijn toegenomen.

Dit laatste is dan ook duidelijk uit het onderzoek, dat naar de ontwikkeling van de financiële positie in de jaren 1959 en 1960 werd ingesteld, naar voren gekomen. Het een en ander blijkt uit tabel 17 waarin ter vergelijking ook gegevens over de jaren 1955 t/m 1958 (de Kring) en 1956 t/m 1958 (Westland) zijn opgenomen.

De structuur van de mutaties in de middelen en de bruto-investeringen in de jaren 1959 en 1960 in vergelijking met de jaren 1955 t/m 1958 (gewogen gemiddelden)

TABEL 17

1959 en 1960	Alle bedrijven		Overwegend verw. staand-glas		Overige bedrijven	
	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal bedrijven in %	100	100	35	54	65	46
Liquiditeit per 1 jan. 1959	98	98	87	97	103	100
Opbrengsten in % van de kosten 1959 t/m 1961	114	110	115	117	113	103
Toeneming liquiditeiten gem. per bedrijf en per jaar	15400	24600	21100	32500	12400	14900
Waarvan uit:						
afschrijvingen	34 %	29 %	38 %	28 %	30 %	28 %
besparingen	22 %	28 %	19 %	33 %	25 %	16 %
saldi kredietmutaties	44 %	43 %	43 %	39 %	45 %	56 %
Besparingen in % v. d. som van besparingen + kredietmutaties	33 %	39 %	29 %	46 %	36 %	22 %
Investing gemiddeld per bedrijf en per jaar	14000	24100	19500	32100	11300	14800
Kosten 1959	38000	49000	57000	65000	28000	31000
Investing gem. per jaar in % van de kosten 1959	37 %	46 %	33 %	48 %	39 %	43 %
1955 t/m 1958 ¹						
Aantal bedrijven in %	100	100	24	52	76	48
Toeneming liquiditeiten gem. per bedrijf en per jaar	11400	14200	17300	21700	8200	6000
Waarvan uit:						
afschrijvingen	38 %	38 %	39 %	33 %	37 %	57 %
besparingen	39 %	36 %	35 %	41 %	44 %	13 %
kredietmutaties	23 %	26 %	26 %	26 %	19 %	30 %
Besparingen in % v. d. som van besparingen + saldi kredietmutaties	63 %	58 %	57 %	62 %	70 %	31 %
Investing gem. per bedrijf en per jaar	9300	11600	13400	18400	7100	4300
Investing gem. per jaar in % v. d. gem. kosten 1955 t/m 1958	36 %	30 %	27 %	36 %	28 %	17 %

¹ Westland 1956 t/m 1958.

§ 2. DE INVESTERINGEN

Zoals tabel 17 aantoon, waren de investeringen in de Kring per bedrijf aanmerkelijk hoger dan in het Westland. Dit geldt in het bijzonder ten aanzien van de stookbedrijven, in mindere mate echter ook voor de koude bedrijven. De intensiteit van de investeringen was ook in deze laatste bedrijven groot (gemiddeld $\pm 40\%$ van de kosten). In vergelijking met de jaren 1955 t/m 1958 nemen wij vooral in de Kring in deze platglas- en onverwarnde staandglasbedrijven een dynamische ontwikkeling waar.

Op grond van deze gegevens laat het bedrag dat in de jaren 1959 en 1960 in de tuinbouw van het Zuidhollands Glasdistrict bruto* is geïnvesteerd, zich becijferen op een bedrag van de orde van grootte van 100 miljoen gulden per jaar. Over de jaren 1955 t/m 1958 (Westland 1956 t/m 1958) taxeerden wij dit bedrag op 55 à 60 miljoen gulden per jaar. Gezien de ononderbroken toeneming van de glasoppervlakte en de voortgaande aanpassing van de bedrijfsuitrusting aan de moderne eisen van cultuurtechniek, kan op grond van de verzamelde gegevens aannemelijk worden geacht dat de waarde van de activa van de gehele tuinbouw in het Zuidhollands Glasdistrict in 1962 het bedrag van 1 miljard gulden dicht zal hebben benaderd, zo niet overschreden.

Een indruk van de mate waarin in de jaren 1959 en 1960 door verliesgevende of winstgevende bedrijven werd geïnvesteerd, kan uit tabel 18 worden verkregen. In deze tabel zijn de bedrijven ingedeeld naar rentabiliteitsklasse. Voor de onderscheiding is het netto-overschot per f 100,- kosten in aanmerking genomen dat gemiddeld in de jaren 1955 t/m 1958 (Westland 1956 t/m 1958) werd verkregen:

verliesgevende bedrijven: netto-overschot negatief.

matig winstgevende bedrijven: netto-overschot f 100,- – f 120,- per f 100,- kosten

goed renderende bedrijven: netto-overschot f 120,- en meer per f 100,- kosten.

In deze tabel zijn ook de middelen vermeld die in 1959 en 1960 gemiddeld per bedrijf en per jaar beschikbaar kwamen en die in belangrijke mate voor de financiering van de vermelde investeringen zijn aangewend.

De goed renderende bedrijven investeerden verreweg het meest, zowel wat het absolute bedrag betreft als wat het aandeel in de totale investering aangaat. De in de tabel vermelde financiële mutaties zullen in de volgende paragraaf worden besproken.

§ 3. DE FINANCIËLE MUTATIES

Zoals uit de tabellen 17 en 18 blijkt, kwam het bedrag dat in de jaren 1959 en 1960 werd geïnvesteerd vrijwel overeen met het bedrag dat in die jaren aan liquiditeiten beschikbaar kwam. In de voorgaande jaren waren deze middelen voor $\pm 80\%$ voor investeringen aangewend.

De structuur van deze liquiditeiten blijkt eveneens uit de genoemde tabellen. In tegenstelling tot de periode 1955 t/m 1958, waarin het eigen vermogen – door de plaatsgehad hebbende besparingen – sterker was toegenomen dan het vreemde vermogen, waren de kredietmutaties* in de jaren 1959 en 1960 per saldo aanmerkelijk hoger dan de besparingen¹.

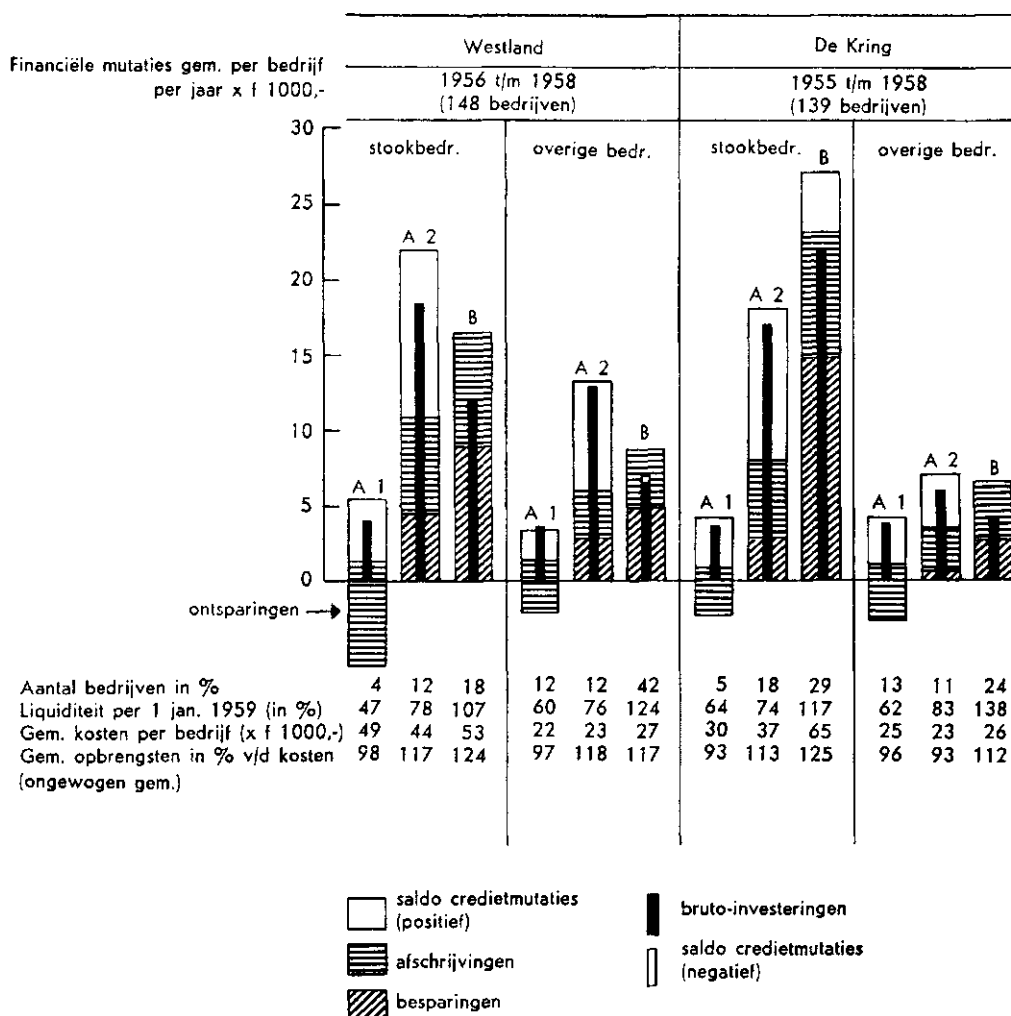
¹ In de besparingen van 1959 en 1960 zijn erfenissen en schenkingen niet begrepen. Voor het verkrijgen van een globale indruk van de financiële mutaties zijn deze vermogensmutaties (die in wezen geen besparingen zijn) echter te verwaarlozen (achteraf is gebleken, dat zij een bedrag representeren van gemiddeld 5% van de afschrijving).

Investerings en financiële mutaties in 1959 en 1960 gemiddeld per bedrijf per jaar
(Indeling van de bedrijven naar rentabiliteitsklasse.)

TABEL 18

	Alle bedrijven		Westland				de Kring			
			in de jaren 1956 t/m 1958				in de jaren 1955 t/m 1958			
	Westland	de Kring	verlies-gevend	matig-winst-gevend	goed-renderend		verlies-gevend	matig-winst-gevend	goed-renderend	
Aantal bedrijven in %	100	100	19	45	36		27	41	32	
Opbrengsten per f 100,— kosten 1955/1958 ¹	114	112	91	107	133		91	109	133	
Opbrengsten per f 100,— kosten 1959/1960	113	113	95	109	128		99	108	130	
Liquiditeit per 1 januari 1959	95	97	68	87	120		76	94	120	
Investerings 1959 en 1960 in gld. gem. per jaar	14000	24100	6800	11200	21200		12000	21700	37300	
Investerings 1959 en 1960 in % van de kosten	37	46	22	32	48		38	46	55	
Investerings 1959 en 1960 aandeel per groep in %	100	100	9	37	54		13	37	50	
Financiële mutaties gem. per bedrijf en per jaar										
Besparingen	3400	6800	1200	1100	8600		1600	2900	16200	
Afschrijvingen	5200	7200	4100	4700	6600		4500	6700	10000	
Saldi kredietmutaties	6800	10600	5000	6700	7800		6600	11900	12100	
	15400	24600	7900	12500	23000		12700	21500	38300	

¹ Westland 1956 t/m 1958.

Toelichting op de grafiek

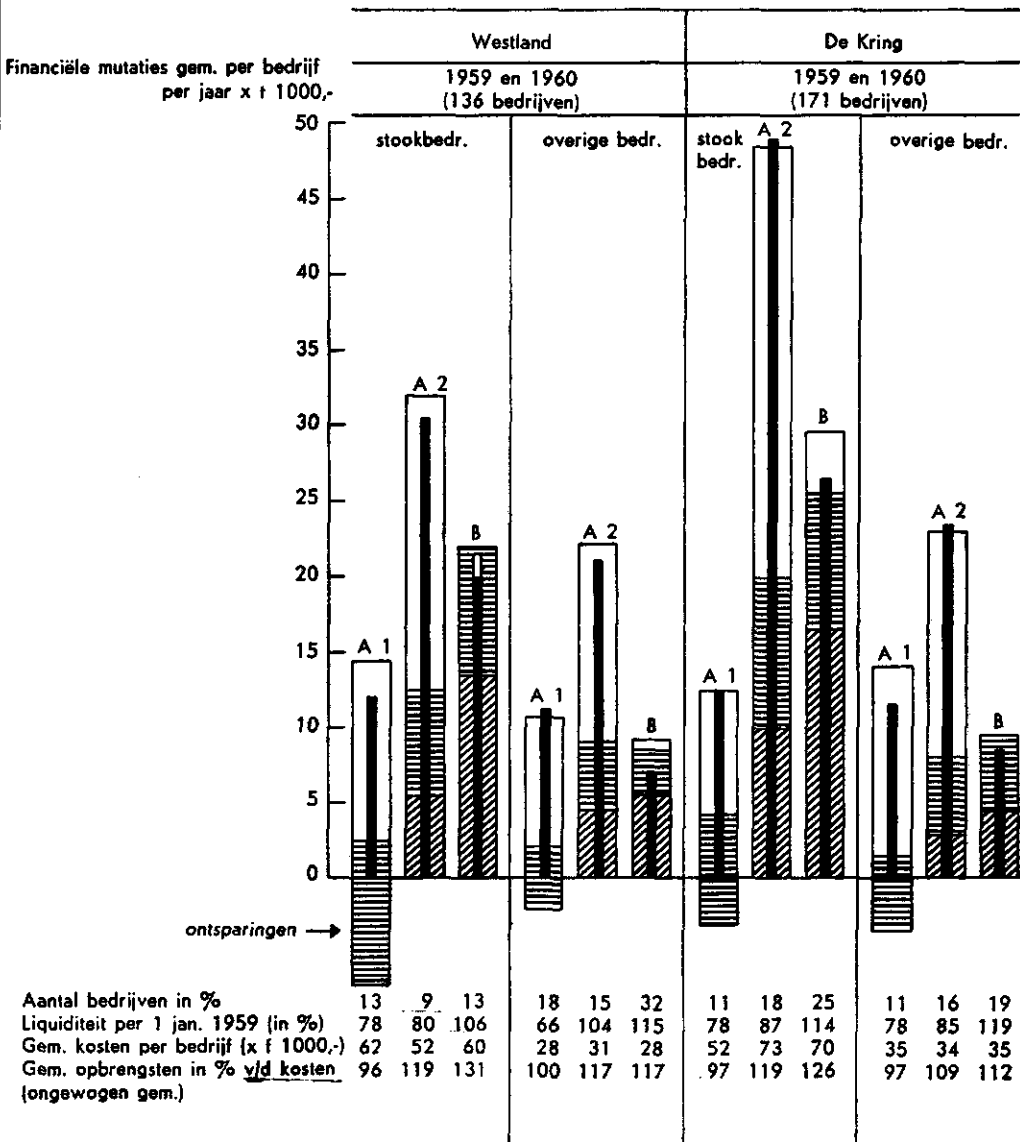
De kolommen boven de basislijn stellen voor het bedrag aan liquide middelen dat - gemiddeld per bedrijf en per jaar - uit afschrijving + besparing + positieve kredietmutaties beschikbaar kwam. In de gevallen waarin de besparing negatief was, is de afschrijving niet verdiend of is deze voor vertering aangewend. Deze ontsparing blijkt uit het kolomgedeelte dat zich onder de basislijn bevindt.

De staaf die in de kolom is getekend stelt de bruto-investeringen (zwart gedeelte) en de negatieve kredietmutaties (wit gedeelte) voor.

Onder negatieve kredietmutaties is verstaan het bedrag dat, gemiddeld per bedrijf, meer werd afgelost dan bijgeleend. Van positieve kredietmutaties was sprake indien per bedrijf meer werd bijgeleend dan afgelost.

/m 1958 en 1959 t/m 1960 gemiddeld per jaar, per bedrijf
 aar besparingsklasse)

GRAFIEK 1b

Besparingsklassen:

- A 1 = negatieve besparing
- A 2 = positieve besparing, doch
meer geleend dan bespaard
- B = positieve besparing:
meer bespaard dan geleend

Zoals tabel 18 aantoon, had deze ongunstige verhouding tussen besparingen en kredietmutaties in het bijzonder betrekking op de onrendabele en matig winstgevende bedrijven. De financiering van de investeringen van de goed renderende bedrijven was minder progressief; in beide gebieden waren de bespaarde bedragen hoger dan de bedragen die per saldo waren geleend.

Het totale aantal bedrijven waarvan de besparingen hoger waren dan de kredietmutaties bedroeg in de periode 1955 t/m 1958 voor het Westland 60 %, voor de Kring 53 %. In 1959 en 1960 bedroeg dit aantal resp. 45 en 44 %, zodat resp. 55 % en 56 % van de bedrijven meer krediet opnamen dan zij bespaarden.

Een indruk van deze mutaties in de middelen kan worden ontleend aan grafiek 1, waarin de bedrijven per bedrijfstype in de volgende besparingsgroepen zijn onderscheiden:

	1955 t/m 1958		1959 en 1960	
	Westland	de Kring	Westland	de Kring
Aantal bedrijven dat:	%	%	%	%
A. meer leende dan bespaarde	40	47	55	56
1. bedrijven met negatieve besparingen	16	18	31	22
2. bedrijven met positieve besparingen	24	29	24	34
B. meer bespaarde dan leende	60	53	45	44

Bepalen wij ons eerst tot groep A 1, dan constateren wij dat bedrijven met een negatieve besparing in 1959 en 1960 talrijker waren dan in 1955 t/m 1958. De investeringen van deze groep zijn in beide gebieden naar verhouding belangrijk toegenomen. Dit verschijnsel deed zich voor ondanks het feit dat het bedrag dat jaarlijks gemiddeld per bedrijf was ontspaard, in 1959 en 1960 groter was dan in de jaren 1955 t/m 1958. In de groep A 2 waren de financiële mutaties per bedrijf in de jaren 1959 en 1960 – zowel ten opzichte van de voorgaande jaren als ten opzichte van de andere besparingsgroepen – het omvangrijkst. De stookbedrijven van de Kring spanden de kroon met een bedrag van gemiddeld f 48.000,— per jaar per bedrijf tegen f 18.000,— idem in de periode 1955 t/m 1958. In tegenstelling tot deze A 2-groep, waren, niettegenstaande het feit dat de besparingen groter waren, de investeringen van de – numeriek belangrijke – bedrijven van de B-groep minder sterk toegenomen. Deze investeringen zijn vrijwel geheel uit eigen middelen gefinancierd, in tegenstelling tot de A 2-bedrijven, die voor de financiering in uitgebreide mate gebruik hebben gemaakt van vreemd vermogen.

§ 4. DE ONTWIKKELING VAN HET VREEMDE VERMOGEN IN 1959 EN 1960

Het bedrag aan vreemd vermogen dat in de jaren 1959 en 1960 per saldo werd aangetrokken, bedroeg blijkens tabel 19 voor het Westland

gemiddeld f 14.000,—, voor de Kring f 21.000,— per bedrijf. Het per 1 januari 1959 opgenomen bedrag nam hierdoor in de beide jaren met resp. 44 en 62 % toe tot f 46.000,— voor het Westlandse en tot f 55.000,— voor het Kringbedrijf, beide per 1 januari 1961.

Voorts blijkt uit tabel 19, waarin deze gegevens ook voor naar besparingsklasse gegroepeerde bedrijven zijn vermeld, dat het vreemde vermogen van de bedrijven in de klasse „meer bespaard dan geleend” gemiddeld weinig of niet is gewijzigd, in tegenstelling tot de bedrijven die meer leenden dan bespaarden, waarvoor vooral de Kringbedrijven met positieve besparingen zowel absoluut (stookbedrijven) als relatief (overige bedrijven) een sterke toeneming van het krediet te zien geven.

§ 5. ONTWIKKELING VAN DE FINANCIËLE POSITIE

Uit tabel 17 kan worden geconcludeerd dat de per 1 januari 1959 geconstateerde verhouding tussen eigen en vreemd vermogen in de jaren 1959 en 1960 in ongunstige zin is gewijzigd. De besparingen bedroegen namelijk voor het Westland slechts 33 %, voor de Kring 39 % van de som van besparingen + saldi kredietmutaties, blijkens de bijlagen C 3 en D 3 per 1 januari 1959 geconstateerde solvabiliteit resp. 71 en 72 %. Aan grafiek 1 kon o.m. worden ontleend dat de „solvabiliteit” van de financiële mutaties (de verhouding tussen de besparingen en de som van besparingen + saldi kredietmutaties) voor ± 45 % van de bedrijven gunstig, voor de overige 55 % ongunstig was, indien een fifty-fiftyverhouding tussen deze beide elementen als grens voor een gunstige of ongunstige beoordeling als maatstaf wordt genomen.

Voor een inzicht in de vraag in hoeverre de structuur van de financiële mutaties uit liquiditeitsoogpunt bezien, gunstig dan wel ongunstig was, zullen wij de besparingen niet met de mutaties in het vreemde vermogen, maar met het gedeelte van de investeringen dat op uitbreiding van de bedrijfscapaciteit betrekking had, dienen te confronteren. Door deze uitbreidingsinvesteringen werd namelijk een nieuwe vermogensbehoefte geschapen, aan de financiering waarvan dezelfde minimeisen zijn te stellen als in deze studie ten aanzien van de per 1 januari 1959 waargenomen capaciteit is geschied. De confrontatie zal dus in feite betrekking hebben op de besparingen enerzijds en op het bedrag aan eigen vermogen, waarmee de uitbreiding op basis van de liquiditeitsformule minimaal zal dienen te worden gefinancierd, anderzijds.

Doordat bij het onderzoek niet zover is gegaan dat een onderscheid kon worden gemaakt tussen uitbreidings- en vervangingsinvesteringen*, moest deze onderscheiding wel op arbitraire wijze geschieden. De enige mogelijkheid het bedrag van de uitbreiding te benaderen was, door van de veronderstelling uit te gaan dat de vervangingsinvesteringen die in 1959 en 1960 hebben plaatsgehad per saldo uit de in die jaren vrijgekomen afschrijvingen zijn gefinancierd. Het bedrag van de uitbreiding

De ontwikkeling van het opgenomen krediet in 1959 en 1960 gemiddeld per bedrijf

TABEL 19

	Alle bedrijven			Overwegend verwatnd						Overige bedrijven					
				meer bespaard dan geleend		positieve besparing		meer geleend dan bespaard		meer bespaard dan geleend		positieve besparing		meer geleend dan bespaard	
	West-land	de Kring		West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring	West-land	de Kring
Aantal bedrijven in %	100	100		13	25	9	18	13	11	32	19	15	16	18	11
Boekwaarde inventaris in % nieuwwaarde per 1-1-1959	50	54		54	64	58	62	43	50	51	48	55	48	42	45
Kosten gem. 1959 en 1960 (x f 1000)	39	52		60	70	52	73	62	52	28	35	31	34	28	35
Liquiditeit per 1-1-1959	95	97		106	114	80	87	78	78	115	119	104	85	66	78
Opbrengst in % v. d. kosten 1959 en 1960 (ongewogen gemiddelde)	113	113		131	126	119	119	96	97	117	112	117	109	100	97
Investering 1959 + 1960 (x f 1000)	28	48		40	56	61	99	23	26	13	17	42	47	22	27
Krediet per 1-1-1959 (x f 1000,—)	32	34		50	46	58	56	50	37	16	20	26	16	29	22
Krediet per 1-1-1960 (x f 1000,—)	46	55		46	51	97	114	75	54	16	20	53	46	47	47
Toeneming 2 jaar	14	21		4	5	39	58	25	17	—	—	27	30	18	25
Toeneming idem in %	44	62		8	11	67	104	50	46	—	—	104	188	62	114

werd op deze wijze verkregen door de totale investeringen te verminderen met de afschrijving. Voor het Westland (als geheel) is deze veronderstelling aanvaardbaar gezien de evenwichtige leeftijdsopbouw van de duurzame produktiemiddelen. In de Kring is het aantal nieuwe bedrijven relatief groter dan het aantal oude bedrijven. De vervanging van duurzame produktiemiddelen zal dus geringer zijn geweest dan door het bedrag van de afschrijvingen wordt voorgesteld. (En de uitbreiding zal dus groter zijn geweest dan het verschil tussen totale investeringen en afschrijving.) In verband hiermede zal geen poging worden gedaan om de ontwikkeling van de financiële positie in cijfers uit te drukken doch zal slechts met een globale beoordeling worden volstaan.

Voor deze indruk kan wederom gebruik worden gemaakt van grafiek 1, waarin de besparingen en de afschrijvingen (in de brede kolom) en de investeringen (door de smalle kolom) zijn aangegeven. Voor een indruk van de „liquiditeit” van de financiële mutaties zal nu eerst de verhouding tussen het bedrag van de besparingen en dat van de uitbreidingsinvestering moeten worden vastgesteld. (Daartoe verminderde men het bedrag van de totale investering met dat van de afschrijvingen.) Vervolgens zal deze verhouding op basis van de bij dit onderzoek toegepaste liquiditeitsformule dienen te worden beoordeeld. Zoals in bijlage A zal worden aangetoond, betekent dit dat de uitbreiding ten minste voor plus minus de helft uit besparingen zal dienen te worden gefinancierd om van een uit liquiditeitsoogpunt gunstige financieringswijze te kunnen spreken. Aangezien de bedragen van de totale investeringen en van de financiële mutaties in 1959 en 1960 elkaar in alle in grafiek I onderscheiden groepen vrijwel dekken, kan voor een globale beoordeling ook worden uitgegaan van de verhouding besparingen-kredietmutaties met als minimumeis een fifty-fiftyverhouding.

Bij de solvabiliteitsbeoordeling bleek reeds dat de besparingen in 1959 en 1960 gemiddeld slechts 33 % voor het Westland en 39 % voor de Kring van de som van besparingen + kredietmutaties hebben bedragen. Aangezien als minimumeis een percentage van 50 is gesteld, betekent dit dat de ontwikkeling van de liquiditeit van het Zuidhollands Glasdistrict in 1959 en 1960 gemiddeld – ten opzichte van de minimumnorm voor een gunstige liquiditeit – ongunstig moet worden beoordeeld. Daarbij dient rekening te worden gehouden met de omstandigheid dat deze ontwikkeling voor de Kring gemiddeld ongunstiger zal zijn geweest dan door het percentage tot uitdrukking is gebracht. Ook per bedrijfstype werden gemiddeld – blijkens tabel 17 – voor de besparingen percentages becijferd die belangrijk lager zijn dan het gestelde minimum. Zulks met uitzondering van de stookbedrijven van de Kring, waarvoor een besparing van 46 % werd genoteerd. In verband met de relatief hoge boekwaarde van de duurzame produktiemiddelen (boekwaarde per 1 januari 1959 gemiddeld 60 % van de nieuwwaarde) zal hiervoor echter vermoedelijk een wat lager percentage moeten worden aangehouden.

Het aantal bedrijven dat blijkens grafiek 1 meer, resp. minder in 1959 en 1960 heeft gespaard dan geleend, kan in verband met de grote tegenstellingen in de verhouding besparing-kredietmutaties, als maatstaf worden gebruikt voor een indruk van het aantal bedrijven waarvan de ontwikkeling van de liquiditeit ten opzichte van de gestelde norm gunstig, resp. ongunstig was.

Voor het antwoord op de vraag of de liquiditeit in de jaren 1959 en 1960 ten opzichte van de positie per 1 januari 1959 gemiddeld is verbeterd of verslechterd, dient de benaderde „liquiditeit” van de financiële mutaties te worden geconfronteerd met de per 1 januari 1959 berekende liquiditeit. Hiertoe drukken wij de in tabel 17 vermelde percentages (besparingen in procenten van de som van besparingen + kredietmutaties) uit in het minimumpercentage voor een goede liquiditeit (50).

Uit tabel 17 kan op deze wijze ten aanzien van de stookbedrijven worden geconcludeerd, dat de liquiditeit van de bedrijven in de Kring ten ongunste zal zijn gewijzigd. Voor de stookbedrijven van het Westland, waarvoor ondanks een ongunstige rentabiliteit relatief geringe besparingen werden becijferd, zal de sterke mate waarin de investeringen met vreemd geld werden gefinancierd, eveneens tot verdere verslechtering van de per 1 januari reeds vrij zwakke positie hebben geleid.

Ook de „overige” bedrijven zullen in het algemeen, doch in het bijzonder waar het de bedrijven van de Kring betreft, gemiddeld een achteruitgang in de liquiditeitspositie hebben ondergaan. De oorzaak van de laatstgenoemde ongunstige ontwikkeling was gelegen in de grote investeringsdrang die zich in deze weinig rendabele categorie van platglas-, onverwarmd-staandglas- en andere koude bedrijven openbaarde.

Hoewel de ontwikkeling op zeer arbitraire wijze moet worden benaderd, kan het inzicht worden vergroot indien deze ontwikkeling ook per liquiditeitsklasse kan worden gezien. In tabel 20 wordt in dit verband de aandacht gevestigd op de +tekens en de -tekens door middel waarvan tot een vermoedelijk gunstige of ongunstige ontwikkeling per liquiditeitsklasse werd geconcludeerd. In verband met het arbitraire karakter van de becijfering dient daarbij minder aandacht te worden besteed aan de uitkomsten van de afzonderlijke groepen, dan wel aan de verhouding van het aantal -tekens ten opzichte van het aantal +tekens.

	Westland (136 bedrijven)						De Kring (171 bedrijven)					
	Liquiditeitsklasse											
	stookbedrijven		overige bedrijven		stookbedrijven		overige bedrijven		stookbedrijven		overige bedrijven	
	< 60	60/100	100/140	> 140	< 60	60/100	100/140	> 140	< 60	60/100	100/140	> 140
Liquiditeit per 1 januari 1959	36	81	120	168	36	77	119	173	40	79	117	175
Opbrengsten 1959 en 1960	103	115	121	126	97	111	116	124	110	112	119	140
in % van de kosten												
<i>Financiële mutaties</i>												
in % van de kosten												
Afschrijvingen	14	15	13	12	14	13	11	14	13	13	14	15
Besparingen	3	6	7	15	5	7	14	25	9	9	16	27
Saldi kredietmutaties	20	22	17	4	22	14	19	15	23	23	16	8
	31	43	37	23	31	34	44	54	45	45	46	50
Bruto-investeringen												
in % van de kosten												
Liquiditeitsontwikkeling	29	42	32	22	28	31	41	40	41	44	48	47
t.o.v. 1 jan. 1959	—	—	—	+	—	—	—	±	+	—	—	—
Aantal bedrijven in %	8	15	8	4	11	23	19	12	7	25	14	8
Boekwaarde in % van												
de nieuwwaarde	45	54	52	47	37	49	54	55	58	60	61	64
<i>Aantal bedrijven in %</i>												
<i>per besparingsklasse:</i>												
minder dan 25 % van												
de som van besparing en												
kred.mutaties bespaard	64	65	45	20	75	45	34	12	59	50	32	—
25-75 % van de som van												
besparing en krediet-												
mutaties bespaard	9	20	9	20	6	17	27	26	24	30	43	28
meer dan 75 % van de												
som van besparing en												
kred.mutaties bespaard	27	15	46	60	19	38	39	62	17	20	25	72
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Zoals uit tabel 20 blijkt, waren de financiële mutaties ook bij deze onderscheidingswijze in vrijwel alle groepen nagenoeg gelijk aan de bruto-investeringen. Voor een indruk van de liquiditeitsontwikkeling kon derhalve dezelfde beoordelingswijze worden toegepast als eerder in deze paragraaf werd toegelicht.¹

De conclusie dat de liquiditeit van de tuinbouwbedrijven van het Westland en van de Kring zich in 1959 en 1960 gemiddeld ten opzichte van de positie per 1 januari 1959 ongunstig heeft ontwikkeld, vindt in het grote aantal -tekens van tabel 20 bevestiging.

¹ Voor enkele groepen, waarvan de bedragen wel noemenswaard verschilden (met name de „overige” bedrijven, zowel van het Westland als van de Kring in de liquiditeitsklasse > 140) moest echter een andere werkwijze - die tevens de meest juiste, maar wat omslachtiger is - worden gevolgd.

Kiezen wij als voorbeeld de groep van het Westland met een gemiddelde liquiditeit van 173 % per 1 januari 1959. De investeringen van deze groep bedroegen 40 %, de afschrijvingen 14 % van de kosten. Op grond van de veronderstelling, dat de afschrijvingen voor vervangingsinvesteringen hebben gediend, resteert voor uitbreiding een bedrag van 26 % van de kosten. Verhogen wij dit bedrag met het bedrag dat deze uitbreiding terzake van de behoefte aan vlottend vermogen meebrengt met stel 10 %, dan zou de vermogensbehoefte van de uitbreiding rond 29 % van de kosten hebben bedragen. Gezien het feit dat de besparingen 25 % van de kosten be-

droegen is - met een percentage van $\frac{25}{29} \times 100 \% = 86 \%$ - in ruime mate voldaan aan

de eis dat in de vermogensbehoefte voor nieuwe objecten ten minste voor $\pm 50 \%$ met eigen vermogen dient te worden voorzien. Rest dan uiteindelijk de vraag of de reeds zeer gunstige liquiditeit van 173 % per 1 januari 1959 hierdoor nog werd verbeterd dan wel verslechterd. Aangezien de uitbreiding voor 86 % werd gefinancierd met eigen vermogen, bedroeg de liquiditeit bij deze financiering, bij een mini-

mumeis van 50 % eigen vermogen: $\frac{86}{50} \times 100 \% = 172 \%$.

De conclusie luidt dus dat de liquiditeit van de bedrijven die tot deze liquiditeitsklasse behoren in 1959 en 1960 weinig of niet ten opzichte van 1 januari 1959 zal zijn gewijzigd, een conclusie die in de desbetreffende kolom met het teken \pm tot uitdrukking is gebracht.

Toepassing van deze beoordelingswijze leidt voor alle onderscheiden groepen tot de conclusie zoals door het teken is aangeduid.

SAMENVATTING

§ 1. ALGEMEEN

Het onderzoek naar de financiële positie van de tuinbouwbedrijven in het Zuidhollands Glasdistrict had plaats op basis van een representatieve steekproef van 348 bedrijven, een steekproef die gedurende een aantal jaren het uitgangspunt voor het rentabiliteitsonderzoek heeft gevormd. De positie van deze bedrijven is onderzocht naar de toestand per 1 januari 1959. Van de bedrijven die gedurende 3 à 4 jaren voor en/of 2 jaren na deze datum in het rentabiliteitsonderzoek waren betrokken is voorts getracht een indruk te krijgen van de ontwikkeling van de financiële positie in die jaren.

De studie is in hoofdzaak gericht op de liquiditeit op lange termijn. Voor de oordeelsvorming is het – naar bedrijfseconomisch gezichtspunt berekende – eigen vermogen in verband gebracht met het op grond van toetsingsnormen gecalculerde eigen vermogen dat minimaal noodzakelijk is te achten om alle uitgaven die voor de handhaving van de bedrijfscontinuïteit noodzakelijk zijn, op tijd te kunnen voldoen. Hierbij werd uitgegaan van handhaving van de bedrijfscapaciteit en van het eigen vermogen (naar rato) in de per 1 januari 1959 bestaande omvang. Het gegeven voor het eigen vermogen waarover per 1 januari 1959 werd beschikt, werd ontleend aan de bedrijfseconomische balans. Deze werd samengesteld uit de fiscale balans, met toepassing van herwaarderingen voor de daarvoor in aanmerking komende activa.

§ 2. DE BALANS

De totale waarde van de bezittingen en de procentuele samenstelling daarvan bedroegen gemiddeld per bedrijf:

	Westland	de Kring
aantal bedrijven	154	194
totaalwaarde bezittingen		
gemiddeld per bedrijf	f 112.000,—	f 121.000,—
<i>samenstelling in procenten:</i>	%	%
vaste objecten	81	82
liquide en vlottende middelen	13	12
beleggingen buiten bedrijf	6	6
	<hr/> 100	<hr/> 100

Op grond van deze cijfers kon globaal worden becijferd dat de totale waarde van de bezittingen van de tuinbouw in het Zuidhollandse Glasdistrict (met ca. 3500 bedrijven in het Westland en ruim 2000 in de

Kring) per 1 januari 1959 f 650 miljoen bedroeg. Vooral als gevolg van de sterke uitbreiding welke zich sedertdien heeft voorgedaan kan het bedrag voor het jaar 1962 op rond f 1 miljard worden benaderd. De structuur van de activa per 1 januari 1959 vertoont voor de beide gebieden een opmerkelijke gelijkens. Voor meer dan 80 % van de waarde blijken de bezittingen uit vaste objecten (grond, kassen, woonhuis e.d.) te bestaan. Leningen u/g en vooral effecten zijn in geringe mate vertegenwoordigd. Gebleken is dat 70 % van het bedrag der leningen u/g door 7 à 8 % der bedrijven werd verstrekt.

De financiering van de bezittingen geschiedde gemiddeld voor $\pm 28\%$ met vreemd vermogen. Dit percentage bedroeg gemiddeld voor:

	Westland %	de Kring %
nieuwe bedrijven	37	28
oude bedrijven	29	14
zeer liquide bedrijven	6	7
zeer illiquide bedrijven	64	63

Het vreemde vermogen werd in beide gebieden voor ruim 50 % van het bedrag betrokken van kredietinstellingen. Familieleden en particulieren droegen voor 36 % (Westland) en 29 % (de Kring) in de voorziening hiervan bij, terwijl 13 en 18 % uit leverancierskrediet bestond.

§ 3. LIQUIDITEIT EN WEERSTANDSKRACHT

Het eigen vermogen dat ons uit de balanssen is gebleken, is vervolgens geconfronteerd met de norm voor het eigen vermogen dat in het raam van de bedrijfscontinuïteit minimaal noodzakelijk is te achten. Door het eigen vermogen uit te drukken in procenten van deze norm kon een indruk worden verkregen in hoeverre de bedrijven per 1/1 1959 aan deze liquiditeitseis voldeden. Bij een percentage groter dan 100 is gesproken van liquide bedrijven, bedrijven die in meerdere of mindere mate over weerstandskracht beschikten tegen gevaren van illiquiditeit. (De overige bedrijven waren dus „illiquide“.) Het bedrag van de weerstandskracht (of van het tekort aan weerstandskracht) werd uitgedrukt in procenten van de kosten.

Uit het onderzoek is gebleken dat aan de gestelde minimumeis voor de liquiditeit in beide gebieden *gemiddeld* voor 98 % is voldaan. Dit komt neer op een gemiddeld tekort aan weerstandskracht van 3 à 4 % van de jaarkosten. Bij onderscheiding der bedrijven naar bedrijfstype blijkt echter, dat tussen de groepen vrij belangrijke verschillen in de gemiddelde liquiditeit zijn waar te nemen:

	Westland		de Kring	
	aantal bedrijven in %	gemidd. liqui- diteit	aantal bedrijven in %	gemidd. liqui- diteit
overwegend verwarmd				
50 %/ grotere bedrijven	17	87	25	109
50 %/ kleinere bedrijven	17	87	26	85
overige bedrijven				
50 %/ grotere bedrijven	33	114	25	94
50 %/ kleinere bedrijven	33	92	24	107

De verschillen in liquiditeit komen duidelijker tot uiting in de spreiding van het gemiddelde. Deze spreiding toont voor de beide gebieden hetzelfde beeld:

liquiditeitsklasse	Westland % bedrijven	de Kring % bedrijven
< 60 %	19	19
60—100 %	37	39
100—140 %	28	28
> 140 %	16	14
	100	100

Het aantal liquide bedrijven werd blijkens deze cijfers becijferd op 44 % voor het Westland en 42 % voor de Kring. Voor de stookbedrijven van de beide gebieden bedroegen deze percentages resp. 31 en 40, voor de overige bedrijven 51 en 43.

Opmerkelijk zijn ook de verschillen tussen nieuwe en oude bedrijven en de tegenstelling daarbij tussen het Westland en de Kring. De onderscheiding in nieuwe en oude bedrijven is gebaseerd op de boekwaarde van de duurzame produktiemiddelen, waarbij als grenzen zijn aangehouden < 35 % en > 65 % van de vervangingswaarde. Deze groepen omvatten tezamen \pm 30 % van de bedrijven.

Het aantal liquide bedrijven bedroeg:

	Westland	de Kring
oude bedrijven	28 %	55 %
nieuwe bedrijven	60 %	44 %

Voor zover vreemd vermogen permanent beschikbaar is, kan het, uit liquiditeitsoogpunt bezien, worden gelijkgesteld met eigen vermogen. Met de mogelijkheid dat onder de familieleningen schulden zonder aflossingsverplichtingen worden aangetroffen, dient rekening te worden gehouden. Indien al het familiecrediet onder deze gunstige voorwaarde

zou zijn verkregen, zou de berekening van de weerstandskracht een positief gemiddelde van ca. 16 % van de jaarkosten hebben opgeleverd, tegen een negatief percentage van 4, ingeval het familiekrediet – zoals bij deze studie is gesteld – voor 100 % als vreemd vermogen moet worden opgevat.

§ 4. WEERSTANDSKRACHT EN RENTABILITEIT

Bij het onderzoek is enig verband geconstateerd tussen de weerstandskracht en de winstgevendheid van de bedrijven. Het is echter een los verband, hetgeen verklaarbaar is door de invloed van tegenwerkende factoren. Het netto-overschot dat gemiddeld in de jaren 1959 t/m 1961 is verkregen, is voor het Westland gemiddeld op f 14,- per f 100,- kosten, voor de Kring op f 11,- per f 100,- kosten begijferd. Indien dit netto-overschot volledig tot versterking van de weerstandskracht was aangewend, had deze laatste per 1 januari 1962 gemiddeld kunnen worden benaderd op positief 38 % voor het Westland en idem 30 % voor de Kring.

Aangezien dit netto-overschot echter, zoals uit het onderzoek duidelijk is gebleken, in de meeste gevallen dienstbaar wordt gemaakt aan de financiering van modernisering en uitbreiding van het bedrijf, komt het toegenomen eigen vermogen – voor de liquiditeitsbepaling – tegenover een vermogensbehoefte te staan die als gevolg van die uitbreiding eveneens is toegenomen. Het is dan de vraag of deze verhouding een gunstig of ongunstig effect op de bestaande liquiditeit heeft uitgeoefend.

Op deze vraag is ingegaan door ook de financiële mutaties en de investeringen die in de jaren 1955 t/m 1958 en 1959 t/m 1960 in de bedrijven hebben plaatsgehad, in het onderzoek te betrekken.

§ 5. DE ONTWIKKELING VAN DE LIQUIDITEIT

Hoe zeer aan de winst, of beter gezegd, aan de besparingen een investeringsbestemming is gegeven, blijkt uit het feit dat het in de jaren 1955 t/m 1958 ontstane bedrag aan liquiditeiten (besparingen, afschrijvingen, saldi kredietmutaties) gemiddeld voor ruim 80 %, in de jaren 1959 en 1960 vrijwel geheel voor vervanging, modernisering en/of uitbreiding van duurzame objecten is aangewend:

	Westland		de Kring	
	1956 t/m 1958	1959 en 1960	1955 t/m 1958	1959 en 1960

Gemiddeld per bedrijf per jaar:

bruto-investeringen	f 9.300	f 14.000	f 11.600	f 24.100
financiële mutaties	„ 11.400	„ 15.400	„ 14.200	„ 24.600

Hoewel de in 1959 en 1960 beschikbaar gekomen liquiditeiten gemiddeld voor bijna 100 % voor de financiering van de investeringen zijn benut en zelfs – door de toegenomen behoefte aan bedrijfskapitaal – nog een deel „uit voorraad” moet zijn geput, was deze voorraad liquide middelen te gering om, anders dan met aantrekking van relatief veel vreemd vermogen de financiering van de aanzienlijk toegenomen investeringen te bewerkstelligen. Ten opzichte van het per 1/1 1959 verschuldigde kredietbedrag nam het vreemde vermogen in de beide jaren per saldo toe met 44 % voor het Westland en 62 % voor de Kring. Per 1 januari 1961 bedroeg het krediet gemiddeld f 46.000,- voor het Westlandse bedrijf en f 55.000,- voor het bedrijf van de Kring.

De structuur van de financiële mutaties in deze jaren heeft dan ook, in vergelijking met de periode 1955 t/m 1958 een belangrijke wijziging ondergaan:

financiële mutaties	Westland		de Kring	
	1956 t/m 1958	1959 en 1960	1955 t/m 1958	1959 en 1960
	%	%	%	%
afschrijvingen	38	34	38	29
besparingen	39	22	36	28
kredietmutaties	23	44	26	43
	100	100	100	100

De beschouwingen naar aanleiding van deze structurele wijzigingen hebben geleid tot de conclusie dat de liquiditeit zich in de periode vóór 1 januari 1959 vermoedelijk gunstig heeft ontwikkeld, doch dat de ontwikkeling sindsdien – in de jaren 1959 en 1960 – gemiddeld ongunstig moet zijn geweest.

§ 6. SLOTBESCHOUWING

De tuinbouw wordt de laatste jaren gekenmerkt door een belangrijke uitbreiding en modernisering van de bedrijven, een uitbreiding die in sterke mate verband houdt met de goede winstgevendheid van de teelt van stooktomaten en -komkommers. Hij wordt ook gestimuleerd door fiscale en kredietfaciliteiten, deze laatste onder meer door de medewerking van de overheid en het bankwezen, door de instelling van het borgstellingsfonds en het waarborgfonds.

Zonder deze kredietfaciliteiten zou de ontwikkeling van de tuinbouw in de bestaande omvang niet mogelijk zijn geweest. Gezien de grote economische belangen die hiermede ook nationaal en in E.G.G.-verband zijn gediend, kan deze ontwikkeling dan ook van harte worden toegejuicht.

Men dient echter te beseffen dat indien voor het aangaan van afbetalings- en renteverplichtingen al te zeer op goede winstgevendheid in de toekomst wordt gerekend, bij een teleurstellende economische ontwikkeling zeer snel een toestand van deconfiture kan ontstaan, een toestand die met de bevordering van de economische groei van de tuinbouw wel zeer in strijd is.

Bij dit onderzoek werd dan ook uitgegaan van een financieringswijze waaraan dezelfde overweging ten grondslag ligt als die waarvan ook bij de winstberekening in het algemeen wordt uitgegaan nl. de handhaving van de continuïteit. Op deze basis is de financiële positie van de bedrijven in het Zuidhollandse Glasdistrict getaxeerd aan de hand van een norm voor een minimaal noodzakelijk te achten liquiditeit.

De uiteindelijke conclusie is dat het merendeel van de bedrijven reeds per 1 januari 1959 niet aan deze norm bleek te voldoen en dat het aantal bedrijven met een onvoldoende liquiditeit sindsdien – in de jaren 1959 en 1960 – nog is toegenomen.

TOELICHTING OP DE TOEGEPASTE METHODE

I. Benadering van de liquiditeit per 1 januari 1959

1. De berekening van het eigen vermogen

De voor de berekening van het eigen vermogen benodigde gegevens zijn in eerste aanleg ontleend aan de – voor fiscale doeleinden samengestelde – balansen * van de bedrijven per 1 januari 1959. In verband met het doel van het onderzoek, namelijk de financiële positie van de bedrijven te onderkennen in het raam van de handhaving van de continuïteit, zijn ten aanzien van de volgende bestanddelen van de activa waarderingscorrecties toegepast. De waarde van de grond werd gesteld op de directe verkoopwaarde met inachtneming van de van overheidswege gestelde maximumprijzen. Bij de waardering van de slijtende duurzame produktiemiddelen en van het woonhuis werd rekening gehouden met de ouderdom, de staat van onderhoud, de economische slijtage. Voor de belangrijkste van deze produktiemiddelen werd dit bereikt door een vast percentage van de boekwaarde – overeenkomstig de bij de afdeling tuinbouw van het L.E.I. gebruikte normen – af te schrijven, het een en ander met inachtneming van de staat van onderhoud waarin in het bijzonder de oudere objecten op de bedrijven werden aangetroffen. Bij minder belangrijke objecten werd de boekwaarde op 60 % van de nieuwwaarde gesteld. De overlopende posten werden grotendeels met behulp van op de bedrijven verzamelde gegevens vastgesteld. Dit betreft o.m. de veldinventaris en de voorraden aan materialen. Waarden van teeltvergunningen werden niet in de balans opgenomen.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat de balansen ook het privé-vermogen van de tuinder bevatten, zodat de mogelijkheid dat het vermogen niet ten volle dienstbaar wordt gemaakt aan de financieringsbehoeften van het bedrijf – althans theoretisch – aanwezig moet worden geacht. Voorts konden aan de hand van deze balansgegevens geen inlichtingen worden verkregen over persoonlijke zekerheden, voor zover deze voor de financiering van het bedrijf werden verkregen (borgstellingsfondsen!), resp. door het bedrijf ten behoeve van de financiering van andere bedrijven werden gesteld.

N.B. Voor een toelichting van gebruikte termen raadplege men bijlage B. Termen die in deze lijst zijn toegelicht zijn bij de eerste maal dat zij in die betekenis zijn gebruikt, van een * voorzien.

2. De toetsing van het eigen vermogen

Dank zij een proefonderzoek kon het eigen vermogen vervolgens worden getoetst aan een norm voor de minimaal noodzakelijke grootte van het eigen vermogen in het kader van de handhaving van de bedrijfscontinuïteit. Deze norm is van toepassing bij voorwaarden van kredietverleningen zoals deze normaal door kredietinstellingen bij kredietverlening werden gesteld.

De norm die als toets voor het eigen vermogen zal dienen is berekend door optelling van:

90 % van de getaxeerde verkoopwaarde van de grond;

35 – 45 % van de nieuwwaarde van de slijtende duurzame produktiemiddelen, afhankelijk van de mate waarin de grond eigendom van de ondernemer is:

(45 % wanneer de grond geen eigendom is tot ca. 35 % wanneer de grond voor 100 % eigendom is);

100 % van de per 1 januari aanwezige veldinventaris;

100 % van de behoefte aan vlottende middelen tot het moment waarop deze uit de opbrengsten kunnen worden gefinancierd.

Het eigen vermogen, dat met de aldus berekende behoefte aan eigen vermogen zal worden geconfronteerd, is gelijk aan het bedrag dat de balans als zodanig aangeeft, echter verminderd met 40 % van de boekwaarde van het woonhuis voor zover aanwezig, zulks in verband met de mogelijkheid dat het woonhuis door hypotheekgeving dienstbaar wordt gemaakt aan de financiering van het bedrijf. De aandacht wordt erop gevestigd, dat de activa waarop het eigen vermogen betrekking heeft, ook langlopende leningen bevatten. In hoeverre deze omstandigheid voor de liquiditeit op lange termijn bezwarend kan zijn, is ons niet bekend, aangezien over de aflossingstermijnen geen gegevens ter beschikking stonden.

3. Toelichting bij de toetsingsnorm ¹

Onder liquiditeit op lange termijn verstaan wij, zoals reeds werd gesteld, de mate waarin men bij normale onttrekkingen aan het bedrijf voor privédoeleinden en bij een voorzichtige veronderstelling t.a.v. de bedrijfsresultaten mag verwachten dat men – over een relevante periode gezien – bij de gegeven voorwaarden voor het opnemen van leningen, steeds aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen zonder de continuïteit van het bedrijf in de gegeven omvang aan te tasten.

Wij namen als voorzichtige veronderstelling t.a.v. de toekomstige rentabiliteit aan dat (afgezien van elkaar compenserende schommelingen in perioden van enkele jaren) de opbrengsten steeds gelijk zijn aan de kale kosten, d.w.z. kosten excl. ondernemersloon voor leiding en toezicht. Als normale onttrekking voor privédoeleinden in die situatie zien wij een bedrag gelijk aan het gewaardeerde loon voor handenarbeid van ondernemer en gezinsleden plus de gewaardeerde rente voor eigen vermogen.

¹ Geschreven door C. Bos.

Wanneer zowel de privéonttrekking als de rentabiliteit in dezelfde mate zouden stijgen (dus wanneer er noch gespaard, noch ontspaard wordt) dan verandert de situatie niet. In de praktijk van de tuinbouw ziet men echter over het algemeen dat bij een gunstige rentabiliteit veel bespaard wordt en het bespaarde vaak gebruikt wordt voor uitbreidingen en investeringen.

Als de relevante periode waarover de liquiditeit verzekerd moet zijn beschouwen wij de eerstkomende dertig jaren.

In deze situatie moeten dus de „opgespaarde” bedragen die uit afschrijvingen vrij komen, verhoogd met de op te nemen leningen steeds voldoende zijn om vervangingsinvesteringen te financieren en aan de aflossingsverplichtingen¹ te voldoen. Bovendien moet kunnen worden voorzien in de seizoenbehoefte aan geld. Wij hebben aangenomen dat voor deze seizoenbehoefte normaliter gebruik gemaakt wordt van eigen vermogen en dat de mogelijkheid om hiervoor vreemd geld op te nemen (bijvoorbeeld door cessie van toekomstige veilingopbrengsten) gereserveerd blijft om te voorzien in de moeilijkheden van incidenteel minder goede jaren.

Het is duidelijk dat aan de hoeveelheid vreemd geld die opgenomen kan worden o.m. door de voorwaarden waarop dit kan worden verkregen en door de aflossingsverplichtingen die erop rusten een grens gesteld is. Hieruit volgt dat er een bepaalde hoeveelheid eigen vermogen (vermogen waarop geen aflossingsverplichting rust) nodig is om in het moeilijkste moment in de gestelde periode van dertig jaren betalingsmoeilijkheden te voorkomen.

Nu is het helaas niet mogelijk zonder uitgebreide berekeningen voor een bepaald bedrijf vast te stellen over hoeveel eigen vermogen dit ten minste dient te beschikken om de liquiditeit op lange termijn in bovenbedoelde zin te handhaven. Hierbij spelen te veel factoren een rol zoals, behalve de kredietvoorwaarden, de grotere of kleinere gelijkmatigheid waarin de vervangingsinvesteringen zullen moeten plaatshebben (waardoor men in conflict kan komen met de beperking in het aantal leningen dat gelijktijdig kan lopen); voorts de volgorde waarin grotere of kleinere investeringen elkaar opvolgen (dit kan betekenen dat voor kleinere leningen reeds relatief grote zekerheden gesteld zijn, waardoor het later aangaan van een nieuwe, grotere lening wordt bemoeilijkt). Wij hebben daarom getracht om een norm te ontwikkelen die – hoewel hij voor het afzonderlijke bedrijf vrij onnauwkeurig kan zijn – als gemiddelde voor een groep bedrijven een voldoende benadering geeft. Hiertoe hebben wij reeds enige tijd geleden, voor twintig fictieve² bedrijven berekend hoe groot het minimum aan eigen vermogen moet zijn. Hierbij

¹ De te betalen rente van vreemd geld kan dan steeds worden voldaan uit de via de opbrengsten terugverdiende ingecalculerde rentekosten voor vreemd vermogen en de ontvangen rente van tijdelijk niet geïnvesteerd geld.

² Fictief om grote verschillen in bedrijfsvorm, waarvoor de norm zo ongevoelig mogelijk moet zijn, te verkrijgen.

is uitgegaan van de volgende mogelijkheden tot het opnemen van vreemd vermogen:

- a. op grond 60 à 66 $\frac{2}{3}$ % van de taxatiewaarde, waarbij deze laatste gesteld is op 100 % van de geldende koopprijs;
- b. op opstellen en andere duurzame produktiemiddelen (resp. als hypothecaire leningen en met eigendomsoverdracht tot zekerheid) 50 à 66 $\frac{2}{3}$ % van de taxatiewaarde, waarbij deze is gesteld op $\frac{2}{3}$ van de bouwkosten.

Aangenomen is dat de looptijden bij eerste en tweede hypotheek en bij eigendomsoverdracht tot zekerheid resp. 20 (à 25), 15 (à 20) en 10 jaar zullen zijn en dat het aantal gelijktijdig lopende leningen beperkt moet blijven.

Met de mogelijkheid van borgtocht is geen rekening gehouden. Bij borgtocht door bedrijfsgenoten staat trouwens tegenover de vermindering van de behoefte aan eigen vermogen bij de één, de eis van een groter eigen vermogen bij de ander. Met de mogelijkheden die borgstellingsfonds en waarborginstituten bieden is geen rekening gehouden omdat men deze naar onze mening eerder kan zien als een op persoonlijke zekerheid en winstverwachtingen gebaseerde hulpmaatregel van overheidswege, ter voorziening in een geconstateerd reeds aanwezig tekort aan liquiditeit op lange termijn, dan als een normale financiering. De mogelijkheid van andere op persoonlijke zekerheid gebaseerde leningen was relatief nog zo gering dat men bij een voorzichtig financieringsplan niet met deze mogelijkheden mag rekenen. Voor opstellen is rekening gehouden met een restwaarde van 20 %; voor de andere duurzame produktiemiddelen met een restwaarde van 10 %.

Aan de hand van bovenstaande normen is per bedrijf voor de twintig genoemde „bedrijven” de minimale behoefte aan eigen vermogen berekend. De mogelijkheid tot aantrekken van vreemd vermogen en daarmee het minimaal vereiste eigen vermogen is zoals gezegd mede afhankelijk van de volgorde waarin en de min of meer gelijkmatige wijze waarop de vervangingsinvesteringen zullen plaatshebben.

De berekeningen zijn gemaakt door bij de gegeven uitgangssituatie voor een gesteld bedrijf, jaar na jaar na te gaan hoeveel er aan afschrijving vrij zou komen, hoeveel er nodig zou zijn voor aflossingen en hoeveel voor vervangingsinvesteringen.¹ Voorts is telkens nagegaan hoe in de resterende geldbehoefte zoveel mogelijk zou kunnen worden voorzien door het opnemen van kredieten. Met het bedrag waarvoor dit in het ongunstigste geval niet mogelijk was is het bedrag aan eigen vermogen in de uitgangssituatie verhoogd om te kunnen komen tot het minimumbedrag aan eigen vermogen dat nodig is om de liquiditeit op lange termijn te handhaven.

De volgende formule gaf in het algemeen een vrij goede aanpassing aan

¹ Na aftrek van de restwaarde.

de individuele uitkomsten. De coëfficiënten zijn door middel van een regressieberekening bepaald en daarna afgerond.

$$E' = 0,9 G + 0,45 \frac{P}{G+P} P + 0,45 C + D.$$

Hierin is E' – minimaal vereist eigen vermogen; G – waarde van de grond; P – nieuwwaarde van duurzame produktiemiddelen met een levensduur van ten minste 15 à 20 jaar; C – nieuwwaarde van duurzame produktiemiddelen met een levensduur van ongeveer 10 jaar; D – totale behoefte aan kort omlopend vermogen (in de eerste plaats de seizoenbehoefte aan vermogen). In de factor $\frac{P}{G+P}$ komt tot uitdrukking dat de financiering van duurzame produktiemiddelen waarop wordt afgeschreven (waardoor aflossingen mogelijk zijn) aanmerkelijk gemakkelijker wordt, indien er voldoende waarde aan grond (waarop niet wordt afgeschreven en die dus geen aflossingsmogelijkheden voor leningen geeft) als zekerheid aanwezig is. Voor glasbedrijven is eenvoudigheidshalve C onder P begrepen, zodat de formule werd

$$E' = 0,9 G + 0,45 \frac{P}{G+P} P + D.$$

Ofschoon wij menen in deze formule voorlopig een aanvaardbare maatstaf te hebben voor de beoordeling van de financiële positie van bedrijven (mits de conclusie slechts wordt betrokken op groepen en niet op individuele bedrijven) is er toch aanleiding om – rekening houdende met de zich wijzigende inzichten in de hoogte en het verloop van de afschrijvingen en de mogelijke ontwikkeling in de kredietmogelijkheden – door een grondiger onderzoek op grotere schaal een poging te doen om tot een scherper en mogelijk meer genuanceerd criterium te komen.

II. Benadering van de ontwikkeling van de liquiditeit gedurende enkele jaren voor en na de peildatum van 1 januari 1959.

Het onderzoek is niet beperkt gebleven tot een waarneming van de feitelijke financiële positie op een bepaald moment (1 januari 1959). Ook de ontwikkeling daarvan in enkele jaren vóór en ná dat moment werd erin betrokken. In dit verband werd tevens een beeld gegeven van de bruto-investeringen die in deze jaren plaatshadden en van de structuur van de middelen die voor de financiering van deze investeringen beschikbaar kwamen.

Onder bruto-investeringen is verstaan het vastleggen van liquide middelen in duurzame objecten ter vervanging, vernieuwing en/of uitbreiding van deze objecten. Een onderscheiding naar vervangingsinvestering enerzijds en naar uitbreidingsinvestering anderzijds kon niet worden gemaakt.

De middelen die o.m. ter financiering van deze investeringen beschikbaar kwamen, kunnen in hoofdzaak als volgt worden onderscheiden:

uit eigen vermogen:

- a. besparingen op het inkomen en eventuele andere in liquide of direct liquideerbare vorm verkregen vermogensmutaties;
- b. afschrijvingen.

uit vreemd vermogen:

de bedragen waarmede de kredieten per saldo in de beschouwde periode zijn toegenomen (of afgenomen).

De gegevens over deze financiële mutaties zijn, voor zover het de *mutaties in het vreemde vermogen* betreft, ontleend aan de fiscale balansen. Afgezien van geringe verschillen, welke door het nalaten van passiveringen van per balansdatum verschuldigde bedragen kunnen zijn ontstaan, kunnen deze mutaties geacht worden vrij nauwkeurig te zijn vastgesteld.

Van de *besparingen en de afschrijvingen* zijn de gegevens gebruikt die reeds ten behoeve van het onderzoek naar de rentabiliteit in de jaren 1955 tot en met 1959 waren berekend. Ten aanzien van het jaar 1960 geldt dit eveneens voor de afschrijvingen. De besparingsgegevens over dat jaar, waarover nog geen definitieve resultatenberekening ten tijde van het onderzoek had plaatsgehad, zijn direct aan de fiscale balansen ontleend.

Waar in dit rapport over *besparingen* wordt gesproken worden hieronder ook de genoemde vermogensmutaties bedoeld die niet uit inkomen werden verkregen. Bij een negatieve ontwikkeling van het eigen vermogen wordt gesproken van ontsparing.

Deze besparingsbedragen nu konden voor de periode 1955 t/m 1958 volledig aan de gegevens van het rentabiliteitsonderzoek worden ontleend. Voor het jaar 1959 kwamen zijn echter – als een gevolg van een verandering van werkwijze – niet volledig uit het verwerkingsmateriaal van het rentabiliteitsonderzoek beschikbaar. Met name zijn de door erfenis, schenking e.d. ontstane vermogensmutaties niet in de cijfers van 1959 – en evenmin in die van 1960 – opgenomen. De berekeningen over 1960, waarvan de fiscale jaarcijfers nog niet ten behoeve van het rentabiliteitsonderzoek naar bedrijfseconomische maatstaven waren bewerkt, droegen bovendien een voorlopig karakter.

De *afschrijvingen*, zijnde in geld vrijkomende gedeelten van langdurig tijdelijk geïnvesteerde waarden, zijn over alle jaren zonder meer aan het rentabiliteitsonderzoek ontleend, met dien verstande dat ten aanzien van de jaren 1955 tot en met 1958, een correctie is toegepast. Deze correctie houdt verband met het feit, dat de afschrijvingspercentages die bij het rentabiliteitsonderzoek worden gehanteerd, met ingang van 1959 zijn verhoogd, een verhoging die door middel van deze globale correctie ook voor de jaren 1955 t/m 1958 is doorgevoerd. Overigens dient wel te worden opgemerkt dat de berekeningen zijn gebaseerd op afschrijvingspercentages – van de nieuwwaarde – die voor objecten van gemiddelde leeftijd toepasselijk worden geacht. Voor nieuwe objecten zijn zij

derhalve aan de lage, voor oude aan de hoge kant. Het een en ander impliceert dat de mate waarin de voorraad liquide middelen door afschrijvingen of door besparingen is toegenomen, slechts globaal kan worden bepaald.

Voor het verkrijgen van een indruk van de ontwikkeling van de financiële positie in enkele jaren voor en na de peildatum van 1 januari 1959 dient aandacht te worden geschonken aan de vraag in hoeverre de behoefte aan eigen vermogen die ten gevolge van uitbreidings- en/of diepteinvesteringen in deze jaren is ontstaan door besparingen is gedekt. De ontwikkeling van de liquiditeit is hier bezien voor zover zij afhankelijk is van:

1. de verhouding tussen de besparingen en het in het kader van de continuïteit minimaal noodzakelijk te achten eigen vermogen ter financiering van de uitbreiding, enerzijds en de verhouding tussen het eigen vermogen en de minimale behoefte aan eigen vermogen op de peildatum, anderzijds;
2. de relatieve betekenis van de vermogensbehoefte van de uitbreiding ten opzichte van de vermogensbehoefte van de op de peildatum aanwezige – op basis van nieuwwaarde gewaardeerde – capaciteit.

In verband met de omstandigheid dat uitbreiding en vervanging van duurzame produktiemiddelen niet konden worden onderscheiden is verondersteld dat uitbreiding plaats had tot het bedrag van de totale investering onder aftrek van de afschrijvingen.

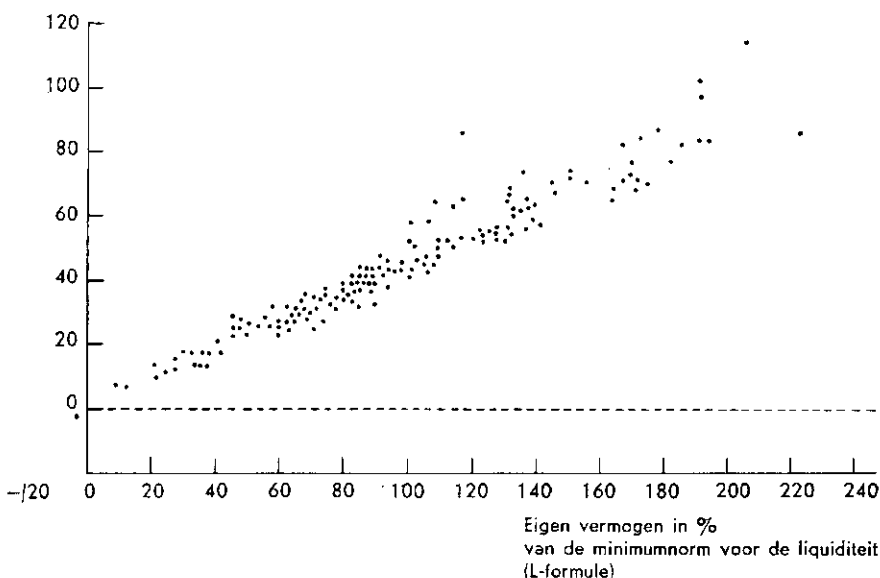
Gezien het globale karakter van de becijferingen is met betrekking tot de liquiditeitsontwikkeling slechts nagegaan of deze – in de jaren 1959 en 1960 – ten opzichte van de positie per 1 januari 1959 gunstig of ongunstig is geweest.

De berekening van de ontwikkeling van de liquiditeit is in principe op dezelfde wijze geschied als die van de per 1 januari 1959 aanwezige liquiditeit. Door omstandigheden was het echter niet mogelijk de mutaties in het eigen vermogen (de besparingen) met behulp van de formule

$$L = \frac{E}{E'} \times 100 \%$$
 te toetsen aan de besparingen die in verband met de plaatsgehad hebbende uitbreidingsinvesteringen minimaal noodzakelijk waren te achten. Met name waren onvoldoende gegevens beschikbaar met betrekking tot het „pakket” van de investeringen (grond, slijtende duurzame produktiemiddelen, woonhuis, veldinventaris), waardoor de voor elk dezer categorieën aangehouden financieringsnormen niet konden worden toegepast.

Uit de grafiek op pag. 58, die op de Westlandse bedrijven betrekking heeft, blijkt echter, dat het verantwoord is het eigen vermogen, in plaats van in de minimumnorm, uit te drukken in de totale vermogensbehoefte van het bedrijf bij waardering van de duurzame produktiemiddelen tegen nieuwwaarde. Tussen beide kengetallen blijkt nl. een hoge graad van correlatie te bestaan.

Eigen vermogen in %
van totale vermogensbehoefte op
basis nieuwwaarde

Aangezien ook voor de Kring een zelfde hoge graad van correlatie werd waargenomen, kan zonder bezwaar worden gesteld, dat het eigen vermogen ten minste 45 à 50 % van het totale vermogen op nieuwwaarde-basis dient te bedragen om aan de — op grond van de L-formule gestelde — eis te voldoen.

Voor de beoordeling van de ontwikkeling van de financiële positie kunnen dienovereenkomstig de besparingen worden geconfronteerd met de uitbreidingsinvesteringen. Deze uitbreidingsinvesteringen zijn berekend door het bedrag van de totale investeringen te verminderen met de afschrijvingen. Hierbij is dus verondersteld dat de vervangingsinvestering gemiddeld uit de afschrijvingen zijn gefinancierd.

Het aantal bedrijven waarvan de voornoemde ontwikkeling in de financiële positie over de jaren 1959 en 1960 werd geconstateerd bedroeg 136 voor het Westland en 171 voor de Kring.

De financiële mutaties die ten aanzien van de periode 1956 t/m 1958 (Westland) en 1955 t/m 1958 (de Kring) zijn weergegeven, hadden betrekking op resp. 148 en 139 bedrijven. Deze aantallen wijken af van die waarop het onderzoek naar de financiële positie op de peildatum van 1 januari 1959 beruiste. Dit houdt verband met het verloop in de deelneming van de bedrijven aan het rentabiliteitsonderzoek dat zich in de genoemde periode heeft voorgedaan.

BEGRIPSOMSCHRIJVING ¹

Balans	Staat van bezittingen en schulden met waardering van de bezittingen volgens bedrijfseconomische maatstaven.
Besparing	Gezinsinkomen verminderd met de privé-onttrekkingen en vermeerderd met andere mutaties in het eigen vermogen. Dit laatste excl. niet gerealiseerde waardeverschillen.
Boekwaarde	Waarde van het produktiemiddel volgens de bedrijfseconomische balans.
Bruto-investering	Vastlegging van liquide middelen in duurzame objecten voor vervangings- en uitbreidingsdoeleinden.
Continuïteitshandhaving	Handhaving van het bedrijf in de bestaande omvang (door tijdige vervanging van versleten produktiemiddelen) gedurende een periode van 30 jaren.
Eigen vermogen	De waarde van de bezittingen volgens de bedrijfs-economische balans verminderd met het vreemde vermogen.
Fiscale balans	Staat van bezittingen en schulden opge maakt voor de aangifte van de inkomstenbelasting.
Gewogen gemiddelde per bedrijf	Gemiddeld van een groep bedrijven bij de bepaling waarvan rekening is gehouden met de omvang van de individuele bedrijven (b.v. door middel van de jaarkosten).
Gezinsinkomen uit het bedrijf	Netto-overschot, vermeerderd met het als kosten gecalculeerde loon (plus de gecalculeerde sociale lasten daarop) van de ondernemer en van diens gezinsleden en met het bedrag dat meer aan rente in de kosten werd gecalculeerd dan in feite werd betaald.

¹ Ter oriëntatie van de lezer zijn termen die in deze studie zijn gebruikt, kort omschreven. Enkele dezer termen worden in de economie verschillend gedefinieerd. Uiteraard kan hierop in het kader van deze studie niet nader worden ingegaan.

Inventaris	Het complex van – aan slijtage onderhevige – duurzame produktiemiddelen, uitgezonderd de plantopstand.
Illiquide bedrijven	Bedrijven met een liquiditeitspercentage kleiner dan 100.
Kredietmutatie (saldo)	Bedrag waarmee het vreemde vermogen per saldo is toe- of afgenomen.
Kredietruimte	Het krediet dat maximaal nog kan worden opgenomen.
Liquide bedrijven	Bedrijven met een liquiditeitspercentage van ten minste 100.
Liquide middelen	Bezittingen die in geldelijke vorm (kas, bank, giro) aanwezig zijn.
Liquiditeiten	Liquide middelen + vlottende en overige op korte termijn liquideerbare activa (b.v. effecten).
Liquiditeit op korte termijn	Het vermogen om op korte termijn (gedurende een of enkele jaren) aan de betalingsverplichtingen te voldoen.
Liquiditeit op lange termijn (formule $L = \frac{E}{E'} \times 100 \%$)	Het vermogen om de betalingen die nodig zijn om het bedrijf in de bestaande omvang te kunnen handhaven, op tijd te voldoen voor een situatie waarin noch bespaard, noch ontspaard wordt.
Liquiditeitspercentage	Eigen vermogen uitgedrukt in procenten van het minimaal noodzakelijk geachte eigen vermogen.
Netto-overschot	Overschot van de opbrengsten boven de bedrijfs-economische (kale) kosten. In deze kosten is geen beloning opgenomen voor de leiding en het toezicht van de ondernemer.
Nieuwe bedrijven	Bedrijven waarvan de slijtende duurzame produktiemiddelen, gezien in het kader van de bedrijfscontinuïteit, per 1 januari 1959 tenminste een waarde van 65 % van de nieuwwaarde vertegenwoordigden.
Nieuwwaarde	De prijs die men voor een produktiemiddel zou moeten betalen als men een nieuw exemplaar liet maken of zou kopen, gelijk aan het te vervangen exemplaar toen dit nieuw was.

Ongewogen gemiddelde	Gemiddelde van een groep bedrijven bij de bepaling waarvan aan elk bedrijf een zelfde gewicht is toegekend.
Ontsparing	Negatieve besparing.
Oude bedrijven	Bedrijven waarvan de slijtende duurzame produktiemiddelen, gezien in het kader van de bedrijfscontinuïteit, per 1 januari 1959 ten hoogste een waarde van 35 % van de nieuwwaarde vertegenwoordigden.
Overwegend verwarmde bedrijven	Bedrijven waarvan de jaarkosten voor ten minste 50 % betrekking hebben op de kosten van teelten onder verwarmd staand glas.
Rentabiliteit	Netto-overschot uitgedrukt in procenten van de kosten.
Solvabiliteit	De mate waarin de bezittingen met resp. eigen en vreemd vermogen zijn gefinancierd. (Eigen vermogen, uitgedrukt in procenten van het totale vermogen.)
Spreading van het gemiddelde	De afwijking van de individuele waarnemingen ten opzichte van het gemiddelde van deze waarnemingen.
Uitbreidingsinvestering	Vastlegging van liquide middelen in duurzame objecten, indien en voor zover deze investering geacht werd voor uitbreiding van het productieapparaat te zijn geschied.
Vaste activa	Bezittingen die permanent of langdurig tijdelijk in het bedrijf zijn vastgelegd.
Vervangingsinvestering	Vastlegging van liquide middelen in duurzame objecten indien en voor zover deze investering geacht werd ter vervanging van versleten objecten te hebben gediend.
Vlottende activa	Bezittingen die naar hun aard op korte termijn in geld zullen worden omgezet (voorraden, vorderingen, enz.).
Vreemd vermogen	Het bedrag dat aan derden is verschuldigd.
Weerstandskracht	Het bedrag waarmee het eigen vermogen de norm voor het – in het kader van de bedrijfscontinuïteit – minimaal noodzakelijke eigen vermogen overtreft.

Weerstandskracht-
percentage

Zeer illiquide bedrijven

Zeer liquide bedrijven

Weerstandskracht uitgedrukt in procenten
van de jaarkosten.

Bedrijven waarvan het eigen vermogen
minder dan 60 % van de norm voor het
– in het kader van de bedrijfscontinuïteit
– minimaal noodzakelijke eigen vermogen
bedraagt.

Bedrijven waarvan het eigen vermogen ten
minste 140 % van de norm voor het – in
het kader van de bedrijfscontinuïteit – mi-
nimaal noodzakelijke eigen vermogen be-
draagt.

DE RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

bijlagen C (Westland)

bijlagen D (De Kring)

HET WESTLAND

Grondgebruik (in aren
Gemiddeld

	Alle be- drijven	bedrijfstype				
		overw. verwarmd		overw. onverw.		over
		overw. groente	overige bedrijven	overw. groente	groente en fruit	bede
Aantal bedrijven in %	100	20	14	27	19	2
Omzet 1959 in %	100	30	22	18	15	1
GRONDGEBRUIK						
<i>Staad glas verwarmd</i>						
Groente	14	44	27	1	3	
Fruit	2	1	7	1	2	
Bloemen	3	2	14	—	—	
<i>Staad glas onverwarmd</i>						
Groente	23	12	18	36	27	
Fruit	8	8	11	4	18	
Bloemen	—	—	—	—	—	
Percentage serres	(32)	(25)	(34)	(23)	(44)	(
Platglas	10	8	5	11	10	
<i>Opengrondstuinbouw</i>						
Groente en vroege aardappelen	42	21	16	35	51	
Bloemen en bollen	6	1	4	3	6	
Zaden	2	3	4	1	—	
Fruit	4	2	7	2	4	
Braak	2	3	5	1	—	
Totaal tuinbouw	116	105	118	95	121	1
Landbouw en veeteelt	2	—	—	1	—	
Verhuurd	21	27	4	21	12	
Erf, blijvende paden, enz.	24	26	34	19	27	
Kadastrale oppervlakte	163	158	156	136	160	2
Aantal ondernemers per bedrijf	1,14	1,20	1,09	1,00	1,31	1,
ARBEIDSBEZETTING						
Arbeid van de: ondernemer(s)	1,23	1,32	1,20	1,08	1,38	1,
gezinsleden	-,39	-,32	-,89	-,20	-,32	-,
vast personeel	-,88	1,43	1,49	-,58	-,70	-,
los personeel	-,37	-,45	-,40	-,33	-,39	-,
Totale arbeidsbezetting	2,87	3,52	3,98	2,19	2,79	2,
Arb. door ondern.(s) en gezinsleden (in %)	56	47	52	58	61	

Onderscheiding naar											
Onderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse							
%	50-65 %	35-50 %	< 35%	illiquide				liquide			
				< 20 %	20-60 %	60-80 %	80-100 %	100-120 %	120-140 %	140-180 %	> 180 %
	31	37	16	3	16	16	20	14	15	11	5
	37	37	12	2	13	15	22	15	16	12	5
	20	14	8	15	12	14	20	9	16	12	8
	1	3	4	—	2	1	1	2	3	3	1
	3	3	4	—	5	3	3	4	1	1	—
	21	25	21	25	20	27	19	26	21	25	30
	7	11	11	6	8	7	7	8	13	10	8
	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
	(23)	(35)	(48)	(40)	(29)	(37)	(36)	(28)	(32)	(31)	(32)
	14	10	6	1	7	8	12	10	8	22	22
	40	43	41	22	37	33	38	58	47	41	52
	4	7	6	4	4	3	4	10	6	8	9
	2	1	2	—	—	4	—	1	4	2	—
	4	4	3	—	3	6	3	3	3	6	1
	2	1	2	9	2	4	1	2	1	—	—
	118	122	108	82	100	110	109	133	123	130	131
	1	3	1	—	—	—	—	1	—	10	5
	18	29	6	15	5	19	23	6	29	28	69
	25	27	27	12	26	24	27	26	24	25	19
	162	181	142	109	131	153	159	166	176	193	224
	1,19	1,16	1,04	1,00	1,08	1,04	1,06	1,19	1,26	1,18	1,38
	1,31	1,21	1,14	1,05	1,19	1,14	1,16	1,28	1,34	1,31	1,49
	—,32	—,48	—,56	—,28	—,40	—,33	—,33	—,24	—,64	—,45	—,15
	1,14	—,85	—,77	—,28	—,75	—,76	1,09	1,06	0,76	—,88	1,09
	—,30	—,51	—,15	—,34	—,22	—,57	—,24	—,58	—,26	—,34	—,50
	3,07	3,05	2,62	1,95	2,56	2,80	2,82	3,16	3,00	2,98	3,23
	53	55	65	68	62	53	53	48	66	59	51

		Onderscheiding naar																
		bedrijfstype				ouderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse								
										illiquide				liquide				
Alle be- drijven	overw. groente	overw. verwarmd	overw. overw.	overw. overw.	overige	> 65%	50,65 %	35-50 %	< 35%	< 20 %	20-60 %	60-80 %	80-100 %	100-120 %	120-140 %	140-180 %	> 180 %	
Aantal bedrijven in %	100	20	14	27	19	20	16	31	37	16	3	16	16	20	14	15	11	5
Omzet 1959 in %	100	30	22	18	15	15	14	37	37	12	2	13	15	22	15	16	12	5
ACTIVA																		
Grond	12,3	16,0	13,5	8,7	13,3	11,7	6,0	11,1	16,3	11,8	12,4	11,5	12,5	15,1	5,9	13,3	12,3	17,2
Dode inventaris	62,5	101,0	88,8	49,3	49,7	36,4	61,3	75,5	61,9	39,9	43,9	48,4	64,6	73,4	60,1	65,7	66,0	55,9
Levende inventaris	1,2	—	2,9	—,4	—,7	3,1	—,8	1,0	1,9	—,6	—	—,7	—,7	1,7	1,7	1,2	2,0	—,6
Veldinventaris	3,2	3,6	5,1	2,4	2,8	2,8	2,5	3,3	3,7	2,5	1,5	2,8	3,4	3,4	3,4	2,8	3,8	2,9
Voorraad materialen	1,6	3,9	2,9	—,5	—,9	—,7	1,2	1,7	1,8	1,5	—	1,6	1,1	2,1	1,5	1,6	2,2	1,2
Overige voorr. en vorderingen	—,9	1,2	1,6	—,4	—,9	—,5	—,6	—,5	1,3	—,7	—,4	—,6	—,9	—,7	1,2	1,0	0,7	—,7
Kas, bank, giro	7,8	7,5	7,7	5,6	11,2	8,0	4,1	7,4	9,9	7,7	—,3	1,3	1,2	3,6	5,0	16,1	19,0	29,3
Effecten	0,8	—	1,1	1,2	—,1	1,2	—	—,1	1,5	1,1	—	—	—	—,1	—,2	—,1	2,8	7,5
Leningen u/g	5,3	4,2	17,8	1,3	4,0	4,4	—,9	2,2	9,1	7,6	—	1,0	1,6	1,7	1,9	13,2	16,2	10,5
Deelneming veiling	1,0	1,5	1,9	0,6	—,7	—,6	—,6	1,1	1,1	1,0	—,4	—,9	1,1	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0
Eigen woning	15,0	23,2	19,7	10,5	12,5	12,4	15,6	13,9	16,2	13,9	3,9	13,1	15,9	15,9	13,2	18,2	14,8	17,2
Totaal activa	111,6	162,1	163,0	80,9	96,8	81,8	93,6	117,8	124,7	88,3	62,8	81,9	103,0	118,7	95,2	134,2	140,8	144,0
GEFINANCIERD MET																		
Vreemd-vermogen																		
Leveranciers (materialen e.d.)	1,8	3,1	4,4	1,2	1,1	—,6	1,8	1,6	1,8	2,7	1,2	3,8	1,9	1,4	1,6	1,2	1,6	1,2
(investeringen)	2,3	6,1	2,6	1,6	1,1	—,6	2,4	4,6	1,2	—,3	2,4	1,6	3,9	2,1	1,3	2,4	2,1	3,2
Leningen van familieleden	8,2	16,0	11,6	6,9	4,8	3,2	9,8	12,0	5,2	5,9	21,0	13,1	8,6	10,5	8,3	4,1	2,2	0,7
particulieren	3,6	3,1	4,3	2,9	5,0	3,3	1,9	2,8	4,9	3,8	10,3	5,8	8,0	1,6	—,8	3,2	—,8	2,5
(voorschotten van B.L.B.)	9,2	19,6	11,9	6,6	5,1	4,3	11,9	13,0	7,3	4,0	11,1	13,2	12,1	13,0	8,0	5,7	1,8	—
van andere kredietinst.	3,2	4,7	4,2	3,1	3,9	—,5	1,8	1,5	3,7	6,8	6,9	6,3	5,8	2,2	1,4	2,5	—,4	—
Rek.-crt. B.L.B.	3,8	7,2	4,8	3,6	1,6	1,9	5,5	3,5	3,9	2,2	9,5	4,8	5,9	6,8	1,1	1,8	—	—
Totaal vreemd vermogen	32,1	59,8	43,8	25,9	22,6	14,4	34,5	39,0	28,0	25,7	62,4	48,6	46,2	37,6	22,5	20,9	8,9	7,6
Eigen vermogen	79,5	102,3	119,2	55,0	74,2	67,4	59,1	78,8	96,7	62,6	—,4	33,3	56,8	81,1	72,7	113,3	131,9	136,4

Alle bedrijven		Onderscheiding naar																	
		liquiditeitsklasse																	
		bedrijfstype						ouderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				illiquide							
		bedrijven met overwegend				overige bedrijven	> 65%	50.65 %	35.50 %	< 35%	illiquide				illiquide				
		verw. staand glas	overw. groente	overw. staand glas	overw. groente en fruit						20. 60 %	60. 80 %	80. 100 %	100. 120 %	120. 140 %	140. 180 %	180. > 180 %		
frequentiepercentage	bedrag	20	14	27	19	20	16	31	37	16	3	16	16	20	14	15	11	5	
Aantal bedrijven in %		100																	
Jaarkosten 1959(x f 1000,-)	38	55	59	27	30	28	30	42	40	31	28	35	37	41	38	40	39	37	
Boekw. invent.																			
in % nieuwwaarde	48	53	41	52	42	48	70	56	42	30	40	39	51	50	57	49	51	54	
% gld.	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Activa																			
Grond	75	10	8	11	14	14	6	9	13	13	20	14	12	13	6	10	9	12	
Ov. duurz.																			
prod.m.	100	62	54	61	51	44	65	64	50	45	70	59	63	62	63	49	47	39	
Levende																			
inventaris	32	1.200	1	—	1	4	1	1	2	1	—	1	1	2	2	1	1	1	
Veldinvent.	100	3.200	3	3	3	4	3	3	3	3	2	3	3	3	4	2	3	2	
Voorraden en																			
liq. middelen	100	10.300	9	8	8	13	6	8	10	11	1	4	3	5	8	14	16	21	
Effecten	16	800	1	1	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	5	
Leningen u/g	38	5.300	4	11	1	4	1	2	7	9	—	1	1	1	2	10	11	7	
Deelneming																			
veiling	94	1.000	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	
Woonhuis	75	15.000	14	12	13	15	17	12	13	16	6	17	16	13	14	13	11	12	
Totaal activa																			
Passiva (solva-		111.600	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
biliteit)		162.100	163.000	80.900	96.800	81.800	93.600	117.800	124.700	88.300	62.800	81.900	103.000	118.700	95.200	134.200	140.800	144.000	
Vreemd																			
vermogen *)	97	32.200	29	37	33	23	37	33	23	29	99	59	45	32	24	16	6	5	
Eigen verm.	100	79.400	71	63	73	82	63	67	77	71	1	41	55	68	76	84	94	95	
Totaal passiva		111.600	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

*) Voor procentuele samenstelling zie bijlage C 4a.

Met lange of korte looptijd	Alle be- drijven	Onderscheiding naar																	
		bedrijfstype						ouderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse							
								verw. stand glas		overw. groente		overw. groente en fruit		overige bedrijven		illiquide			
		overw. groente	overige bedrijven	overw. groente	overw. groente en fruit	overige bedrijven	> 65%	50-65 %	35-50 %	< 35%	< 20 %	20-60 %	60-80 %	80-100 %	100-120 %	120-140 %	140-180 %	> 180 %	
		20	14	27	19	20	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Aantal bedrijven in %	100	20	14	27	19	20	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	
Leveranciers (materialen)	1900	6	5	10	5	5	4	5	4	6	10	2	8	4	4	7	6	18	16
Leveranciers (investeringen)	2300	7	10	6	6	5	4	7	12	4	1	3	3	9	6	6	11	24	42
leningen o/g familie	8200	25	27	26	27	21	22	28	31	19	23	34	27	19	28	37	20	25	9
Leningen o/g particulieren	3600	11	5	10	11	22	23	6	7	18	15	16	12	17	4	3	15	9	33
Subtotaal 1	49	47	52	49	53	53	53	46	54	47	49	56	50	49	42	53	52	76	100
Voorschotten B.L.B.	9200	29	33	27	25	23	30	33	33	26	16	18	27	26	34	36	27	20	—
Rek.-courant B.L.B. l. en k.	3800	12	12	11	14	7	13	16	9	14	9	15	10	13	18	5	9	—	—
Kred. van andere instellingen lang	3200	10	8	10	12	17	4	5	4	13	26	11	13	12	6	6	12	4	—
Subtotaal 2	51	53	48	51	47	47	47	54	46	53	51	44	50	51	58	47	48	24	—
Totaal (‰)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totaal (bedrag)	32200	59.800	43.800	25.900	22.600	14.400	14.400	34600	39100	28000	25700	62400	48600	46200	37600	22500	20900	8900	7600
Vreemd verm. in ‰ v/h tot. verm.	29	37	27	33	23	18	18	37	33	23	29	99	59	45	32	24	16	6	5

De frequentie van het gebruik van krediet
(Aantal kredietkrijgende bedrijven in % van het totale aantal bedrijven per groep)

	‰	De frequentie van het gebruik van krediet										De frequentie van het gebruik van krediet									
		‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰
Leveranciers (materialen e.d.)	81	93	86	76	86	65	88	84	74	84	100	88	88	84	81	65	71	75	75	75	75
Leveranciers	38	73	46	33	24	22	48	61	31	8	25	20	64	45	38	35	29	38	38	38	38
Familieleden	55	67	68	52	45	42	68	55	49	56	100	80	80	61	43	43	29	25	25	25	25
Particulieren	35	27	32	36	38	42	40	34	38	28	50	44	56	26	19	35	24	38	38	38	38
Boerenleenbank, voorschotten	49	63	73	45	41	29	60	55	41	44	75	68	60	52	62	39	12	—	—	—	—
Boerenleenbank, rek.-crt.	45	60	55	60	31	26	64	46	41	44	100	76	76	55	24	26	—	—	—	—	—
Andere instellingen	22	20	27	24	31	10	24	17	22	32	25	32	28	23	19	26	6	—	—	—	—

	Alle be- drijven	Onderscheiding naar															
		bedrijfstype						ouderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse					
		bedrijven met overwegend										illiquide			liquide		
		verw. stand glas		overw. stand glas		overige											
		overw. groente	bedrijven	overw. groente	bedrijven	overw. groente	bedrijven	> 65%	50-65 %	35-50 %	< 35%	< 20 %	20-60 %	60-80 %	80-100 %	100-120 %	120-180 %
Aantal bedrijven in %		20	14	27	19	20	28	16	31	37	16	3	16	16	20	14	15
Kosten 1959 (x f 1000,-)		55	59	27	30	28	30	42	40	31	28	35	37	41	38	40	39
Boekw. invent. in % nieuww.		53	41	52	42	48	70	56	42	30	40	39	51	50	57	49	51
Leeftijd v. d. ondernemer		42	48	42	47	49	35	42	49	52	40	44	45	45	43	47	50
Liquiditeit op lange termijn																	
$(L = \frac{E}{E'} \times 100 \%)$		85	90	92	103	118	106	102	102	70	2	41	68	87	109	132	161
Weerstandsvermogen																	
$(W = \frac{E-E'}{k} \times 100 \%)$		4	30	19	15	7	31	10	4	4	63	224	119	65	27	15	65
Opbr. in % v. d. kosten 1955																	
t/m 1958		121	111	114	114	110	122	120	111	104	85	105	109	116	118	117	127
Opbr. in % v. d. kosten 1959																	
t/m 1961		114	119	110	112	114	122	120	111	100	105	100	110	120	120	116	122

Verklaring symbolen:

E = Eigen vermogen

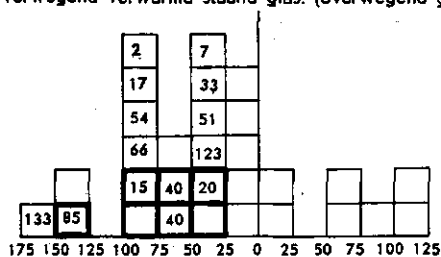
E' = Minimale behoefte aan eigen vermogen

k = Jaarkosten 1959

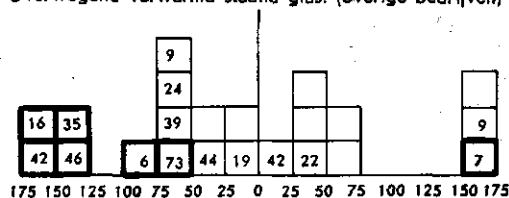
	Aantal bedrijven	Totaal	Liquiditeitsklasse											
			illiquide				liquide							
			< 20 %	20- 60 %	60- 80 %	80- 100 %	100- 120 %	120- 140 %	140- 180 %	> 180 %				
a. Groepering naar bedrijfstype														
Overw. verwarmd staand glas groente	20 0/0	100	3	17	20	37	7	6	7	3				
Overw. verwarmd staand glas overige bedrijven	14 0/0	100	—	24	18	17	9	23	9	—				
Overw. onverw. staand glas, groente	27 0/0	100	7	14	17	17	16	14	10	5				
Overw. onverwarmd staand glas, groente en fruit	19 0/0	100	—	17	11	17	17	28	7	3				
Overige bedrijven	20 0/0	100	—	10	16	16	16	6	23	13				
Totaal 154 bedrijven	100 0/0	100	3	16	16	20	14	15	11	5				
b. Groepering naar ouderdomsklasse inventaris														
Boekwaarde invent. > 65 0/0 van de vervangingsw.	16 0/0	100	—	8	16	16	32	12	12	4				
Boekwaarde invent. 50-65 0/0 van de vervangingsw.	31 0/0	100	2	8	19	25	12	15	13	6				
Boekwaarde invent. 35-50 0/0 van de vervangingsw.	37 0/0	100	2	16	18	20	7	18	12	7				
Boekwaarde invent. < 35 0/0 van de vervangingsw.	16 0/0	100	8	40	8	16	12	12	4	—				
Totaal 154 bedrijven	100 0/0	100	3	16	16	20	14	15	11	5				

*De spreiding van de weerstandskracht, uitgedrukt per f 100,— kosten
(elk vakje stelt een bedrijf voor)*

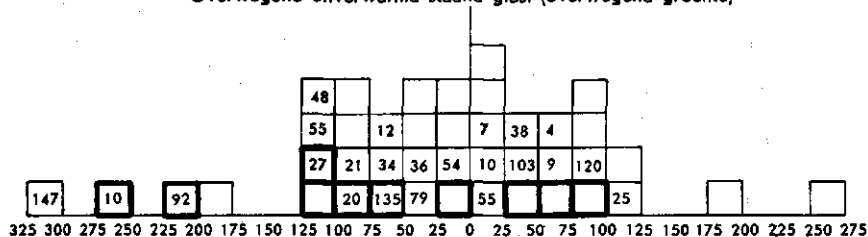
Overwegend verwarmd staand glas. (overwegend groente)

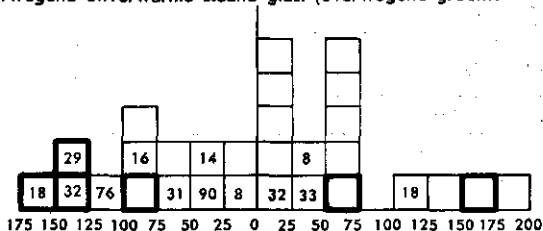
Overwegend verwarmd staand glas. (overige bedrijven)

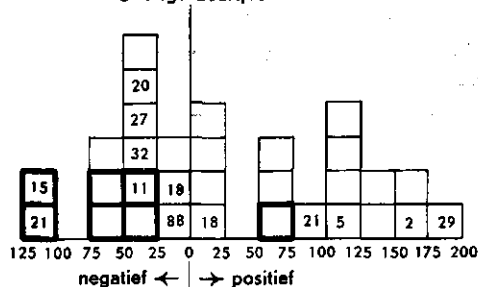
Overwegend onverwarmd staand glas. (overwegend groente)

Overwegend onverwarmd staand glas. (overwegend groente en fruit)

Overige bedrijven

De cijfers in de vakjes
betreffen het krediet —
per 1 jan. 1959 — dat
van familieleden was
verkregen, uitgedrukt
in procenten van de
jaarkosten (1959)

☐ in 1959 t/m 1961 gem. winstgevend (ten aanzien van enkele bedrijven werd slechts over cijfers beschikt betrekking hebbend op 1 of 2 jaar).

☐ in 1959 t/m 1961 gem. verliesgevend.

	Alle be- drijven	bedrijfstype				
		overw. staand glas			overw. plat- glas	over- bedr.
		overw. verwarmd		overw. onver- warmd		
		vroege tomaten	overige bedrijven			
Aantal bedrijven in %	100	28	23	10	24	1
Omzet 1959 in %	100	43	28	4	16	5
GRONDGEBRUIK						
<i>Staannd glas verwarmd</i>						
Tomaten	27	55	43	1	1	
Komkommers	3	3	6	—	1	
Overig	—	1	1	—	—	
<i>Staannd glas onverwarmd</i>						
Tomaten	9	3	3	31	7	1
Komkommers	1	—	1	3	1	
Overig	1	—	—	3	—	
Platglas	27	13	17	13	58	3
(aantal ramen)	(980)	(440)	(630)	(360)	(2130)	(108)
Opengrondstuinbouw						
Groenten en vroege aardappelen	28	28	27	23	29	3
Bloemen	1	2	—	—	—	
Fruit	1	1	1	2	—	
Braakland	3	3	2	10	1	
Totaal Tuinbouw	101	109	101	86	98	10
Landbouw en veeteelt	14	20	22	6	5	1
Verhuurd	20	17	21	38	14	1
Erf, blijvende paden, enz.	26	31	29	29	18	2
Kadastrale oppervlakte	161	177	173	159	135	15
Aantal ondernemers per bedrijf	1,26	1,48	1,25	1,04	1,15	1,0
ARBEIDSBEZETTING						
Arbeid van ondernemer(s)	1,36	1,62	1,45	1,10	1,22	1,1
gezinsleden	—,44	—,43	—,35	—,24	—,70	—,3
vast personeel	1,36	1,73	1,60	—,96	—,93	1,2
los personeel	—,20	—,33	—,20	—,07	—,13	—,1
Totale arbeidsbezetting	3,36	4,11	3,60	2,37	2,98	2,8
Arbeid door ondernemer(s) en gezinsleden in %	54	50	50	57	64	5

Onderscheiding naar											
ouderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse							
55%	50-65 %	35-50 %	< 35%	illiquide				liquide			
				< 20 %	20- 60 %	60- 80 %	80- 100 %	100- 120 %	120- 140 %	140- 180 %	> 180 %
0	37	36	7	2	17	21	18	16	12	6	8
7	44	26	3	2	12	21	18	14	15	12	6
38	36	13	14	8	17	27	30	20	38	51	21
5	2	2	—	1	2	2	3	2	2	6	2
—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—
3	9	12	15	5	9	7	5	13	14	11	7
—	1	2	—	2	1	1	1	2	—	—	1
1	1	—	4	—	1	—	—	1	2	—	3
19	24	40	11	62	26	29	24	28	26	34	21
(60)	(850)	(1410)	(380)	(2360)	(880)	(990)	(870)	(1080)	(910)	(1240)	(670)
34	26	31	15	67	30	33	25	23	27	34	23
1	1	—	1	—	—	1	2	2	—	1	1
—	1	1	2	—	—	1	1	—	1	—	1
4	2	2	5	—	2	2	5	7	2	—	—
105	104	103	68	145	88	103	97	98	112	138	80
27	11	9	15	4	5	23	6	14	10	44	14
10	26	16	30	—	11	14	12	29	34	23	29
24	28	25	25	38	22	27	25	25	27	37	22
166	169	153	138	187	126	167	140	166	183	242	145
34	1,27	1,17	1,28	1,00	1,05	1,30	1,25	1,35	1,37	1,41	1,24
60	1,37	1,26	1,18	1,17	1,18	1,44	1,38	1,44	1,44	1,39	1,26
36	—,46	—,52	—,27	0,01	0,39	0,50	0,34	0,35	0,60	0,88	0,38
37	1,59	1,22	—,75	1,87	1,06	1,26	1,43	1,36	1,45	2,44	0,86
28	—,23	—,14	—,06	0,16	—,11	—,24	—,20	—,19	—,26	—,22	—,16
61	3,65	3,14	2,26	3,21	2,74	3,44	3,35	3,34	3,75	4,93	2,66
54	50	57	64	37	57	56	51	53	54	46	62

		Onderscheiding naar																					
		liquiditeitsklasse																					
		ouderd.klasse v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				illiquide				liquide													
		overw. stand glas		overw. plat- glas		overw. bedrijven		< 20 %		20- 60 %		60- 80 %		80- 100 %		100- 120 %		120- 140 %		140- 180 %		> 180 %	
		overw. vroeger tomaten	overw. overige bedrijven	overw. onver- warmd	overw. over- glas	overw. plat- glas	overw. bedrijven	> 65%	50-65 %	35-50 %	< 35%	< 20 %	20- 60 %	60- 80 %	80- 100 %	100- 120 %	120- 140 %	140- 180 %	> 180 %				
Alle be- drijven	Aantal bedrijven in %		100	28	23	10	24	15	37	36	7	2	17	21	18	16	12	6	8				
	Omzet 1959 in %		100	43	28	4	16	9	44	26	3	2	12	21	18	14	15	12	6				
	ACTIVA																						
	Grond	10,3	11,2	13,6	13,1	5,5	9,3	8,7	12,4	9,2	9,5	3,9	7,0	10,2	8,5	13,2	12,9	15,9	8,9				
	Dode inventaris	74,3	122,7	97,8	41,7	31,3	36,5	108,7	96,8	39,9	31,6	43,1	48,9	67,5	75,0	79,6	89,4	146,0	60,4				
	Levende inventaris	-1	-3	-	-	-2	-1	-	-2	-2	-1	-	-	-1	-2	-	-5	-2	-				
	Veldinventaris	4,2	5,9	4,9	2,1	3,4	2,5	4,7	5,1	3,4	2,1	4,5	2,5	4,3	4,4	3,9	5,0	8,0	3,1				
	Voorraad materialen	2,4	5,0	2,9	-6	-5	-6	2,7	3,1	1,4	2,3	-6	-9	2,5	3,0	2,7	2,8	3,9	1,4				
	Overige voorr. en vorderingen	-7	1,4	1,1	0,2	-	-1	1,1	-9	-4	-3	-2	-7	-4	-6	1,0	-8	1,4	-8				
	Kas, bank, giro	6,9	6,3	10,0	7,1	3,7	8,2	9,0	6,2	5,5	10,9	-8	1,3	2,9	2,1	5,6	12,9	21,0	25,0				
Effecten	-4	-4	-1	-2	-1	2,0	-1	-3	-2	3,7	-	-	-	-1	-2	-8	-2	4,0					
Leningen u/g	4,6	6,8	4,2	1,9	3,1	4,9	2,2	6,8	2,9	7,9	-	-2	1,6	2,7	2,9	9,5	14,8	15,8					
Deelneming veiling	2,6	3,5	3,7	2,2	1,3	2,0	2,9	2,9	2,2	3,0	1,7	1,3	2,1	2,8	2,6	3,7	5,3	3,1					
Eigen woning	14,9	19,3	21,3	9,0	10,1	8,3	17,9	16,8	11,4	13,2	1,4	11,1	12,3	12,8	14,8	17,7	22,7	28,8					
Totaal activa	121,4	182,8	159,6	78,1	59,2	74,5	158,0	151,5	76,7	84,6	56,2	73,9	104,0	112,1	126,5	156,0	239,4	151,3					
GEFINANCIERD MET																							
Vreemd vermogen																							
Leveranciers (materialen e.d.)	2,5	4,0	2,8	1,6	1,6	1,4	3,5	2,6	1,9	2,1	6,3	2,1	2,6	3,0	2,5	1,5	2,6	2,2					
(investeringen)	3,4	6,7	3,1	3,8	-8	1,5	7,0	4,7	-8	-1	-9	4,3	4,3	1,9	3,5	5,2	4,6	-					
Leningen van familieleden	7,3	10,4	8,1	5,6	5,7	3,7	5,7	8,7	7,8	2,4	14,1	7,1	10,4	8,7	7,3	5,3	2,9	-6					
particulieren	2,4	2,3	1,9	2,9	2,2	3,2	1,2	2,2	3,3	1,9	11,0	4,1	3,4	1,1	1,8	1,0	-5	-7					
(Voorschotten) van B.L.B.	10,1	18,4	13,3	4,3	3,6	3,7	17,7	12,3	4,9	2,4	15,1	14,5	15,5	9,1	7,8	6,3	5,2	-2					
Van andere kredietinst.	3,0	3,4	5,8	2,5	1,6	-8	3,4	3,6	2,5	1,7	-	6,8	3,3	3,0	1,6	3,3	-	-5					
Rekening-courant B.L.B.	4,6	6,1	7,5	-5	3,1	2,5	6,1	5,9	3,2	1,0	8,8	5,2	5,6	6,7	2,0	2,5	5,9	1,7					
Totaal vreemd vermogen	33,3	51,3	42,5	21,2	18,6	16,8	44,6	40,0	24,4	11,6	56,2	44,1	45,1	33,5	26,5	25,1	21,7	5,9					
Eigen vermogen	88,1	131,5	117,1	56,9	40,6	57,7	113,4	111,5	52,3	73,0	-	29,8	58,9	78,6	100,0	130,9	217,7	145,4					
Totaal passiva	121,4	182,8	159,6	78,1	59,2	74,5	158,0	151,5	76,7	84,6	56,2	73,9	104,0	112,1	126,5	156,0	239,4	151,3					

Alle bedrijven		Onderscheiding naar																		liquiditeitsklasse									
		bedrijfstype												ouderd.klasse v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)															
		bedrijven met overwegend						overige bedrijven						50-65 %		35-50 %		< 35%		illiquide						liquide			
		staand glas		overw. verwarmd		overw. onverwarmd		plac. glas		vroeger tomaten		overige bedrijven								20. 60 %		60. 80 %		80. 100 %		100. 120 %		120. 140 %	
		28	23	10	24	15	20	37	36	7	2	17	21	18	16	12	6	8											
		Aantal bedrijven in %	bedrag	100	58	26	33	34	58	56	39	30	45	37	50	50	46	57	75	37									
Jaarkosten 1959(x f 1000,-)		49	70	58	26	33	34	58	56	39	30	45	37	50	50	46	57	75	37										
Boekw. invent.																													
in % nieuwwaarde		53	62	58	49	47	43	72	58	43	30	53	53	54	55	53	54	60	47										
% gld.		63	6	9	17	9	12	6	8	12	11	7	10	10	8	10	8	7	6										
Activa																													
Grond		100	67	61	53	54	49	69	64	52	37	77	66	65	67	63	58	61	40										
Ov. duurz.																													
prod.m.																													
Levende		7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—										
inventaris		98	3	3	3	6	3	3	3	5	3	8	3	4	4	3	3	3	2										
Veldinvent.																													
Voorraden en		100	9	10	7	12	8	7	9	16	3	4	6	5	7	7	10	11	18										
liq. middelen		20	—	—	—	3	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2										
Effecten		30	4	3	2	5	7	1	5	4	9	—	—	1	3	3	6	7	10										
Leningen u/g																													
Deelneming		98	2	2	3	2	3	2	2	3	4	3	2	2	2	2	2	2	3										
veiling		74	11	13	12	17	11	11	11	15	16	2	15	12	11	12	12	9	19										
Woonhuis																													
Totaal activa		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100										
Passiva (solva-		121.400	182.800	159.600	78.100	59.200	74.500	158.000	151.500	76.700	84.600	56.200	73.900	104.000	126.500	156.000	239.400	151.300											
biliteit)																													
Vreemd																													
vermogen *)		97	28	27	32	22	28	26	32	14	100	60	43	30	21	16	9	6											
Eigen verm.		100	72	73	68	78	72	74	68	86	—	40	57	70	79	84	91	94											
Totaal passiva		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100										

* Voor procentuele samenstelling zie bijlage D 4a.

Met lange of korte looptijd	Alle bedrijven	Onderscheiding naar															
		bedrijfstype				ouderd. v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse							
		bedrijven met overwegend								illiquide				liquide			
		verw. staand glas		overw. staand glas		overw. staand glas		overw. staand glas		overw. staand glas		overw. staand glas		overw. staand glas		overw. staand glas	
		overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente	overw. groente
bedrag %		20	14	27	19	20	> 65%	50-65%	35-50%	< 35%	< 20%	20-60%	60-80%	80-100%	100-120%	120-140%	140-180%
Aantal bedrijven in %	100	8	7	7	8	8	16	31	37	16	3	16	16	20	14	15	11
Leveranciers (materialen)	2500 8	8	7	7	8	8	8	6	8	18	11	5	6	9	9	6	12
Leveranciers (investerings)	3400 10	13	7	18	5	9	15	12	3	1	1	10	9	6	13	21	21
Leningen o/g familie	7300 22	20	19	27	31	22	13	22	32	21	25	16	23	26	28	21	13
Leningen o/g particulieren	2400 7	4	4	13	12	19	3	5	14	16	20	9	8	3	7	4	3
Subtotaal 1	15600 47	45	37	65	56	58	39	45	57	56	57	40	46	44	57	52	49
Voorschotten B.L.B.	10100 30	36	31	20	19	22	40	31	20	21	27	33	35	27	29	25	24
Rek.-courant B.L.B.	4600 14	12	18	3	17	15	13	15	13	8	16	12	12	20	8	10	27
Kred. van andere instellingen	3000 9	7	14	12	8	5	8	9	10	15	—	15	7	9	6	13	—
Subtotaal 2	17700 53	55	63	35	44	42	61	55	43	44	43	60	54	56	43	48	51
Totaal (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totaal (bedrag)	33.300	51.200	42.500	21.200	18.700	16.800	44.600	40.000	24.400	11.600	56.100	44.100	45.100	33.500	26.500	25.100	21.800
Vreemd verm. in % v/h tot. verm.	28	28	27	27	32	22	28	26	32	14	100	60	43	30	21	16	9

De frequentie van het gebruik van krediet

(Aantal kredietkrijgende bedrijven in % van het totale aantal bedrijven per groep)

	% o	De frequentie van het gebruik van krediet															
		% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o	% o
Leveranciers (materialen e.d.)	87	93	90	94	70	83	97	91	80	78	100	95	78	88	89	91	90
Leveranciers (investerings)	41	56	39	48	27	34	69	43	28	19	50	51	40	46	41	37	26
Familieleden	55	63	65	44	61	39	48	61	56	34	60	63	57	59	61	54	48
Particulieren	24	21	25	17	34	19	18	21	33	19	50	36	26	22	24	20	7
Boerenleenbank, voorschotten	47	66	56	33	36	35	66	55	37	13	80	60	64	46	41	33	45
Boerenleenbank, rek.-crt.	51	65	58	24	43	69	63	52	48	31	100	73	71	64	32	9	31
Andere instellingen	20	26	25	26	10	11	20	26	14	13	—	33	23	17	14	28	—

		Onderscheiding naar																		
		bedrijfstype											ouderd.klasse v/d invent. (boekw. invent. in % v/d nieuww.)				liquiditeitsklasse			
		bedrijven met overwegend						overige bedrijven	> 65%	50-65 %	35-50 %	< 35%	illiquide				liquide			
		staand glas		overw. verwarmd	plac. glas	overw. ooverw. warmd	vroegw. tomaten						> 20 %	20-60 %	60-80 %	80-100 %	100-120 %	120-140 %	140-180 %	> 180 %
		overw. verwarmd	overw. ooverw. warmd																	
Alle be- drijven	Aantal bedrijven in %	28	23	10	24	15	20	37	36	7	2	17	21	18	16	12	6	8		
Kosten 1959 (x f 1.00,-)	49	70	58	26	33	34	58	56	39	30	45	37	50	50	46	57	75	37		
Boekw. inventaris in % v. d. nieuwwaarde	53	62	58	49	47	43	72	58	43	30	53	53	54	55	53	54	60	47		
Leef tijd van de ondernemer Liquiditeit op lange termijn	46	43	44	51	49	47	42	44	48	53	35	42	45	42	50	48	49	52		
E $(L = \frac{E}{E'} \times 100 \%)$	98	92	103	102	95	106	102	98	87	153	✓ 8	44	72	89	109	129	154	232		
Weerstandsvermogen																				
$E-E'$ $(W = \frac{E-E'}{K} \times 100 \%)$	✓ 3	✓ 13	5	4	✓ 6	9	3	✓ 4	✓ 19	79	✓ 126	✓ 83	✓ 42	✓ 18	17	50	97	209		
Opbrengsten in % v. d. kosten 1954 t/m 1958	111	117	118	99	106	102	123	113	102	104	93	100	108	109	114	114	132	120		
Opbrengsten in % v. d. kosten 1959 t/m 1961	110	119	115	94	107	102	123	114	104	85	103	105	109	106	110	114	133	110		

Verklaring symbolen:

E = Eigen Vermogen

E' = Minimale behoefte aan eigen vermogen.

K = Jaarkosten 1959.

DE KRING

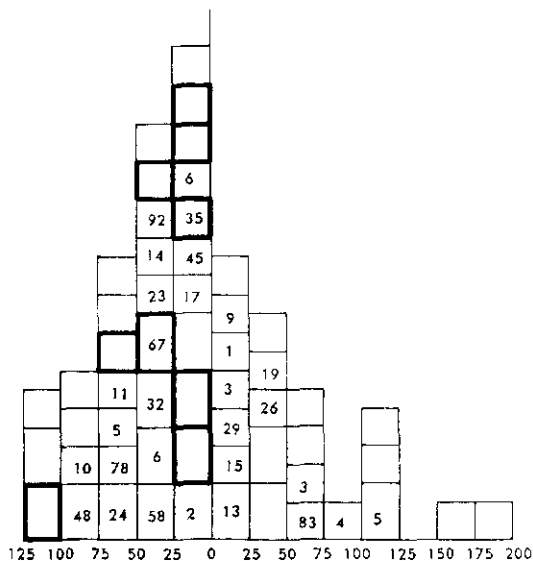
BIJLAGE D 6

Spreading van de liquiditeit per subgroep
(Aantal bedrijven per subgroep in procenten per liquiditeitsklasse)

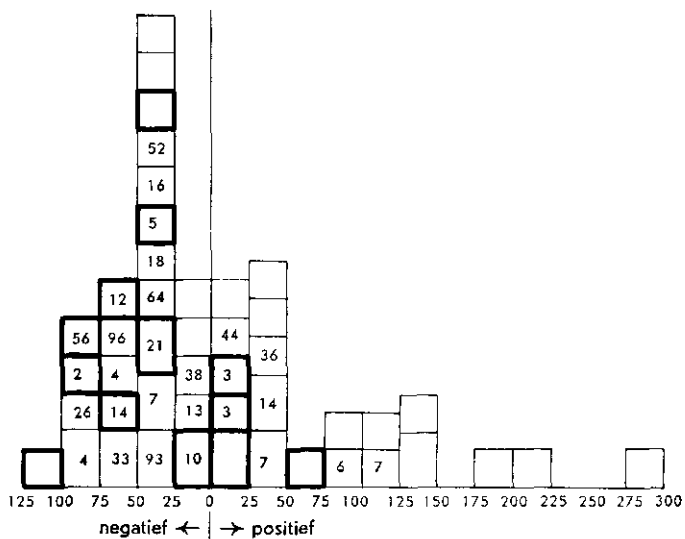
	Aantal bedrijven in %	Totaal	Liquiditeitsklasse											
			illiquide						liquide					
			< 20 %	20- 60 %	60- 80 %	80- 100 %	100- 120 %	120- 140 %	140- 180 %	180- 200 %	> 200 %	aantal bedrijven in procenten		
a. Groepering naar bedrijfstype														
Overw. verwarmd staand glas, vroeger tomaten	28	100	2	15	25	20	15	13	7	3				
Overw. verwarmd staand glas, ov. bedrijven	23	100	—	14	23	19	13	12	10	9				
Overw. onverw. staand glas	10	100	—	24	9	13	30	15	5	4				
Overw. platglas	24	100	3	19	17	22	18	9	5	7				
Overige bedrijven	15	100	8	14	27	8	9	14	3	17				
Totaal 194 bedrijven	100	100	2	17	21	18	16	12	6	8				
b. Groepering naar ouderdomsklasse inventaris														
Boekwaarde inventaris > 65 % van de vervangingsw.	20	100	2	18	21	15	13	10	11	10				
Boekwaarde inventaris 50-65 % van de vervangingsw.	37	100	—	13	20	25	15	16	8	3				
Boekwaarde inventaris 35-50 % van de vervangingsw.	36	100	5	21	24	14	17	10	3	6				
Boekwaarde inventaris < 35 % van de vervangingsw.	7	100	—	13	19	13	22	6	—	27				
Totaal 194 bedrijven	100	100	2	17	21	18	15	12	7	8				

*De spreiding van de weerstandskracht, uitgedrukt per f 100,— kosten
(elk vakje stelt een bedrijf voor)*

Overw. verwarmd staand glas
(vroeg stooktomaten)

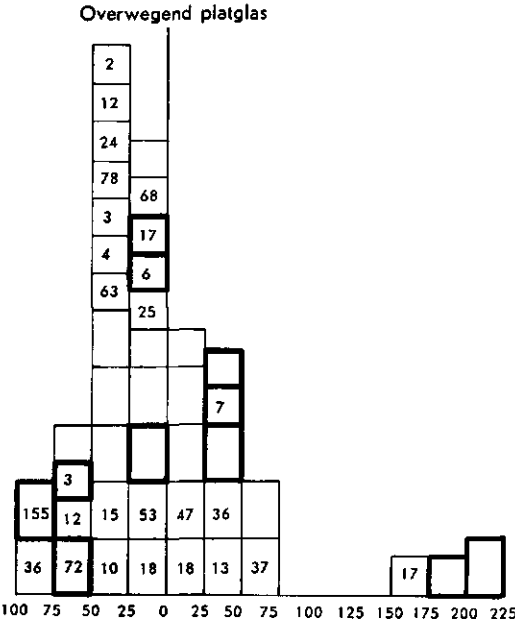
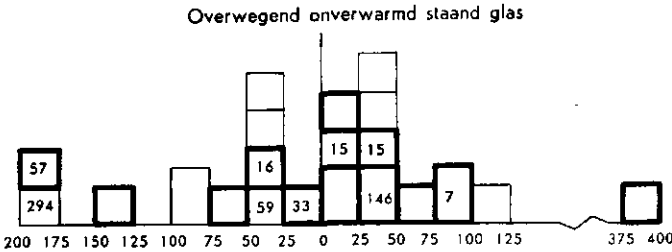

Overw. verwarmd staand glas
(overige stookbedrijven)

- ☐ Delft en Pijnacker
☐ overige bedrijven

De zwaar omlijnde vakjes stellen de bedrijven voor die in 1959 t/m 1961 gemiddeld verliesgevend waren. De overige bedrijven waren winstgevend. (Van enkele bedrijven waren slechts gegevens over 1 of 2 jaar beschikbaar).

De cijfers in de vakjes
betreffen het krediet –
per 1 jan. 1959 – dat
van familieleden was
verkregen, uitgedrukt
in procenten van de
jaarkosten (1959)

